

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte
Pirmā līmeņa profesionālā augstākās izglītības studiju programma
“Pirmsskolas izglītības skolotājs”

MARLĒNA KREIZLERE

Ikdienas rituālu nozīme pedagoģiskajā procesā pirmsskolā agrās bērnības vecumposmā

Kvalifikācijas darbs

Darba vadītājs

Profesore	Dr.psych.	Tija Zīriņa	
_____	_____	_____	_____
Akadēmiskais amats	Zinātniskais / akadēmiskais grāds	Vārds, uzvārds	Paraksts

KULDĪGA 2020

Anotācija latviešu valodā

Kvalifikācijas darba nosaukums: “Ikdienas rituālu nozīme pedagoģiskajā procesā pirmsskolā agrās bērnības vecumposmā”. Darba autore – Marlēna Kreizlere. Kvalifikācijas darba vadītāja – Latvijas Universitātes profesore *Dr. psych.* Tija Zīriņa.

Darbā analizēta agrās bērnības vecumposms un ikdienas rituālu nozīme pedagoģiskajā procesā pirmsskolā šajā vecumposmā.

Darba mērķis: teorētiski analizēt un praktiski pārbaudīt agrās bērnības vecumposma bērnu ikdienas rituālu nozīmi pedagoģiskajā procesā.

Pētījuma jautājums: kādi nosacījumi ir jāievēro ikdienas rituālu organizēšanā pedagoģiskajā procesā pirmsskolā agrās bērnības vecumposmā ?

Izzināt, ikdienas rituālu nozīmi pedagoģiskajā procesā pirmsskolā agrās bērnības vecumposmā un kādi nosacījumi ir jāievēro ikdienas rituālu organizēšanā.

Pētījumā secināts, ka ieviešot ikdienas rituālus pedagoģiskajā procesā, bērnu dzīvei pirmsskolā jāklūst sakārtotākai.

Atslēgas vārdi: ikdienas rituāli, rituāls, paredzamība, nemainīgums, patstāvīgums, rutīna, ieradumi, secīgums, kārtība.

Darbs satur 58 lapas, 7 attēlus, 12 tabulas, 34 bibliogrāfiskos nosaukumus, 4 pielikumi. Darba praktiskajā daļā veikta bērnu novērošana, pedagoģiskā izmēģinājuma darbība Saldus novada pirmsskolas izglītības iestādē “Z”. Pētījuma dalībnieku skaits: 11. Darba rezultāti apkopoti, salīdzināti un attēloti 12 tabulās un 5 attēlos.

Annotation

Title of Qualification thesis: “The role of daily rituals in pedagogical process at pre-school in toddlers age”. Author of Qualification thesis – Marlena Kreizlere. Supervisor of Qualification thesis – PhD associate profesor of University of Latvia Tija Zirina (*Dr. psych*).

In Qualification thesis analysed toddlers age and role of daily rituals in pedagogical process at pre-school in this age.

Researche goal: Theoretically analyze and practically testing importance of daily rituals in pedagogical process for toddlers age children.

Question of the research: What conditions should be observed in the organisation of daily rituals during pedagogical process at pre-school in toddlers age?

Ascertain, the role of daily rituals in pedagogical process at pre-school and what conditions should be observed in the organisation of daily rituals.

The study concludes that the introducing daily rituals in the pedagogical process childrens lives in pre-school need to be more organized.

Key words: daily rituals, ritual, predictability, invaribility, independence, routine, habits, sequence, order.

Qualification thesis content: 58 pages, 7 pictures, 12 tables, 34 bibliographic titles, 4 appendices. In the practical part of the work were done children observation, pedagogical trial activity in Saldus pre-school institution “Z”. Number of participants: 11 children, The results are summarized , analyzed, compared and presented in 12 tables and pictures.

Saturs

Ievads.....	5
1. Agrās bērnības vecumposma raksturojums pedagogu un psihologu teorijās.....	7
1.1. Kognitīvā attīstība.....	8
1.2. Emocionālā attīstība.....	14
2. Bērna ikdienas rituālu raksturojums pirmsskolā agrās bērnības vecuma grupā.....	20
3. Pētījums par bērnu ikdienas rituālu nozīmi pedagoģiskajā procesā pirmsskolā.....	30
3.1. Pētījumā izmantotās metodes un pētījuma plāns.....	30
3.2. Pētījuma mērķauditorijas raksturojums.....	30
3.3. Pētījuma norises apraksts.....	33
3.4. Pētījumā iegūto rezultātu analīze un interpretācija.....	48
Secinājumi.....	53
Priekšlikumi.....	54
Literatūras avotu saraksts.....	55
Pielikumi.....	57

Ievads

Viens no pazīstamākajiem teicieniem pirmsskolā ir „katrai lietai ir sava vieta!”. Kāds to sauc par rituāliem, kāds par ieradumiem vai rutīnu. Rituāls ir kaut kāds darbību kopums kurā ir izveidota noteikta lietu kārtība un paredzamība. Piemēram atnākot uz izglītības iestādi pedagogs vienmēr bērnu sagaidīs un sasveicināsies, no rīta vienmēr būs brokastis, pirms kurām pašam ir jāuzklāj galds un jānomazgā rokas, vai pirms gulēt iešanas tiks lasīta pasaka.

Sākot apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādi, bērnam viens no svarīgākajiem uzdevumiem ir pielāgoties jaunajai videi. Lai orientētos jaunajā vidē, bērns izveido sev dažādus rituālus kuriem ir liela nozīme viņa dzīvē uz doto momentu. Liela nozīme šiem rituāliem ir jo bērna smadzenes daudz strādā, lai sakārtotu mentālos attēlus noteiktā kārtībā. Ja ierastā kārtība tiek izjaukta, viņa smadzenes pārņem izmisuma hormonu vilnis un bērns ir satraukts jo ārējai pasaule neatbilst iekšējai. Šie rituāli bērnam rada drošības un komforta sajūtu šajā jaunajā vidē un viņš pēc tiem vadās savā dienas ritā.

I. Filjoza uzskata ka bērnam izveidojot ikdienas ieradumus mēs izvairīsimies no konfliktiem ar bērniem, jo šajā vecumā tie viņiem ir ļoti svarīgi, ka tikai pietiekot par tiem ieminēties bērnam, lai viņš jau būtu gatavs tos veikt un arī pats būtu ieinteresēts tos mums atgādināt (Filjoza, 2015).

„Periods, kad rodas vajadzība pēc kārtības un ko aprakstījusi mediķe un slavenā pedagoge Marija Montesori, sākās pirmā dzīves gada vidū. Tā kā zīdains ir vēl pārāk mazs, lai rīkotos vai runātu, viņš izmanto vienīgo sev pieejamo komunikācijas veidu – raudāšanu! Šādi izteikta vajadzība pēc kārtības bieži vien paliek nepamanīta, jo tiek sajaukta ar niķošanu.” (Filjoza, 2015, 71).

Lai iepazītu vai ikdienas rituālu ievērošanai ir liela nozīme pedagoģiskajā procesā pirmsskolā, izvēlējos kvalifikācijas darba tēmu „Ikdienas rituālu nozīme pedagoģiskajā procesā pirmsskolā agrās bērnības vecumposmā”.

Pētāmais objekts: pedagoģiskais process pirmsskolā.

Pētījuma priekšmets: ikdienas rituāli pedagoģiskajā procesā.

Pētījuma mērķis: teorētiski analizēt un praktiski pārbaudīt agrās bērnības vecumposma bērnu ikdienas rituālu nozīmi pedagoģiskajā procesā.

Pētījuma jautājums: kādi nosacījumi ir jāievēro ikdienas rituālu organizēšanā pedagoģiskajā procesā pirmsskolā agrās bērnības vecumposmā ?

Pētījuma uzdevumi:

1. Analizēt pedagoģisko un psiholoģisko literatūru par agrās bērnības vecumposma attīstību un ikdienas rituālu nozīmi pedagoģiskajā procesā.
2. Pētīt agrās bērnības vecumposma bērnu ikdienas rituālus pirmsskolā.
3. Veikt pētījumu par agrās bērnības vecumposma bērnu ikdienas rituālu nozīmi pedagoģiskajā procesā pirmsskolā.
4. Izdarīt secinājumus un sniegt priekšlikumus pirmsskolas pedagogiem ikdienas rituālu īstenošanā agrās bērnības vecumposmā.

Pētījuma metodes:

- ❖ teorētiskās literatūras analīze un sintēze apvienojamā ar praktisko pieredzi;
- ❖ bērnu novērošana;
- ❖ dokumentu analīze;
- ❖ pedagoģiskā izmēģinājuma darbība (eksperiments);
- ❖ iegūto datu analīze.

Pētījuma bāze: Saldus novada pirmsskolas izglītības iestādes „Z” 11 bērni 1,5 līdz 3 gadu vecumā.

1. Agrās bērnības vecumposma raksturojums pedagogu un psihologu teorijās

G. Svence norāda ka „Psihologi agrīno bērnību sauc bērna attīstību no 1 līdz 3 gadu vecumam. Šim periodam ir jāveltī vislielākā uzmanība, jo šajā laikā sāk attīstīties bērna personības galvenās kvalitātes, tādas kā ES koncepcija, pašvērtējums, saskarsmes prasmes un iemaņas, sociālās lomas uz atdarināšanas un empātijas pamata, kā arī priekšmetu funkcionālā apguve atbilstoši sociālajām semiotiskajām nozīmēm, priekšmetu nosaukumu apguve, egocentriskās runas apguve (Svence, 1999, 62). „3 gadu vecumā bērna atmiņa, uztvere, uzmanība, domāšana iegūst vairāk pieaugušiem cilvēkiem raksturīgu īpatnību, nekā tas bija līdz šim, bērns iemācās izziņas procesus izmantot aktīvi – pats savu „iekšējo shēmu” kontekstā, ko pauž runā un saskarsmē. Runas attīstība ir saistīta ar visu kognitīvo procesu attīstību, ES apziņa – ar personības attīstības jaunu fāzi.” (Svence, 1999, 62). Zane Višķere ir minējusi, ka bērniem šajā vecumposmā ir izteikti raksturīgi pieaugušo darbību imitācija, jo bērns ir kā sūklis un viņš uzsūc visu no sev apkārtējās vides, kurā atrodas. Bērns atdarina gan pieaugušā rīcību, gan viņu attieksmi pret apkārtējām lietām un situācijām (Višķere, 2017).

Agrā bērnība ir laika periods no 1 gada līdz 3 gadiem. Šajā vecumā notiek pārmaiņas personiskajā attīstībā, sociālajā attīstībā, izziņas sfērā. Bērna jaunveidojumi noved pie tā, ka mainās attiecības starp bērnu un pieaugušo, kas savukārt noved pie jaunas sociālās attīstības veidošanās, kas ir bērna un pieaugušā kopīgas darbības rašanās, kā arī par to, ka šī darbība kļūst priekšzīmīga. Kopdarbības būtība ir sabiedriski izstrādāto priekšmetu lietošanas veidu apguve, t.i. pieaugušais māca bērnu pareizi lietot apkārtējos priekšmetus, kā arī izskaidro, kāpēc tie ir vajadzīgi un kur tos pielieto. Sociālā situācija bērna attīstībai šajā vecumā izskatās šādi: “bērns – PRIEKŠMETS – pieaugušais”. Kā redzams no šīs triādes, bērnam svarīgs ir priekšmets. Pārlicināties par to var, vērojot, kā bērns spēlējas: viņš pastāvīgi skatās uz to priekšmetu, ar kuru aizraujas, vai tā ir rakstammašīna, krēsls, lelle, karote utt. d. Var rasties sajūta, ka viņam nekas nav vajadzīgs un neviens nav vajadzīgs, viņa uzmanība ir pievērsta tikai aizraušanās objektam. Bet tā nav, jo bez pieaugušā bērns nevar apgūt cilvēka dzīves veidu. Kopīga darbība kļūst priekšzīmīgi pielietojama jo šīs darbības motīvs ir meklējams pašā priekšmeta un tā pielietošanas veidā. Saskarsmes šajā vecumā iegūst pareizu organizācijas formu. Citiem vārdiem sakot, tas notiek brīdī, kad tiek izskaidrota tā vai cita priekšmeta pareiza lietošana. Saskarsme attīstās intensīvi un kļūst par noteicošo tāpēc ka priekšmetu pārvaldīšanā izmantojot tikai emocionālo nokrāsu nevar būt efektīva (Хилько, Ткачева, 2010, 62).

Zane Višķere uzsver, ka rotaļa šajā vecumposmā ir bērna galvenais mācīšanās un pasaules atpazīšanas ceļš (Višķere, 2017). “Caur pieredzi, kas tiek gūta rotaļājoties, bērns mācās komunicēt ar apkārtējiem, attīstīt koncentrēšanās spējas, aktivizēt radošo domāšanu un uztveri. Tiek veidota izpratne par norisēm apkārtējā vidē un sekmēta sadzīvīsku prasmju veidošanās.” (Višķere, 2017, 5). No 1,5 – 3 gadiem saskarsme ar apkārtējo pasauli ir ļoti aktuāla bērnam un rotaļa ir veids kā viņš nosaka savu vietu tajā. Spēlējoties un rotaļājoties bērns attīsta kognitīvās prasmes, kā arī apgūst sociālo pasauli un savu vietu tajā.

1.1. Kognitīvā attīstība

Par kognitīvo attīstību psiholoģijas vārdnīcā ir teikts, ka „Piažē uzskatīja, ka visā pasaulē bērnu kognitīvā attīstība notiek četrās stadijās, kas seko cita citai noteiktā secībā un atšķiras ne tik daudz ar iegūtās informācijas daudzumu (kvantitāti), cik ar izpratni (kvalitāti) (*Piaget, 1970*).” (Mārtinsone, Miltuze, 2015, 301) Minētās Piažē kognitīvās attīstības stadijas ir:

1. Sensomotorā stadija (0 – 2 gadi),
2. Pirmsoperacionālā stadija (2 – 7 gadi),
3. Konkrēti operacionālā stadija (7 – 12 gadi),
4. Formālā operacionālā stadija (no 12 gadi) (Mārtinsone, Miltuze, 2015, 301-303).

Savā grāmatā autore – G. Svence skaidrojusi, ka *kognitīvā attīstība* ir izziņas procesiem un motoriku saistīta attīstība (Svence, 1999, 76).

„Pirmie trīs dzīves gadi ir sensitīvs periods arī bērna smadzenēm un centrālajai nervu sistēmai. Tas ir laiks, kad ikviena mijiedarbība ar apkārtējo vidi atstāj spēcīgu un dziļu ietekmi uz smadzeņu un nervu ķēdēm. Kāda daļa no adaptācijas procesa vidē, šī attīstības plasticitātes forma tiek dēvēta par neuroplasticitāti. Smadzeņu atkārtota izmantošana stiprina neironu savienojumus. Pieredze un apkārtējā vide nosaka to, kuri savienojumi tiek izmantoti vairāk. Vairāk izmatotie neironu savienojumi kļūst spēcīgāki un izturīgāki, turpretī tie, kuri netiek izmantoti, vājinās un ar laiku izzūd (*Moore et al., 2017*). tieši tādēļ bērna pieredzes daudzveidība un atkārtotība ir tik svarīga, veidojot paplašinot smadzeņu arhitektūru.” (Izglītības iniciatīvu centrs, 2020, 15).

„Attīstības jomas ir definētas kā dažādi aspekti bērna personības attīstībā, lai gan jaunākie bērni attīstās holistiski un viņu attiecīgās attīstības jomas ir savstarpēji saistītas. Pamatojoties uz lielu skaitu pētījumu, bērnu attīstības un mācīšanās apjoms ir sadalīts piecās pamatjomās, proti:

1. Veselība un motorā attīstība,
2. Sociāli – emocionālā attīstība,
3. Mācīšanās pieeja,

4. Valoda, saziņa un rakstītprasmes attīstība,
5. Kognitīvā attīstība un vispārīgā zināšanu iegūšana” (Damovska, Shehu, Janeva, Palcevska, Liljana, Panova, 2009, 11).

No 1,5 – 2 gadu vecumam lielās motorikas attīstība rāda ka bērns spēj noturēt savu ķermeni līdzsvarā, tas patstāvīgi iekāpj un izkāpj no gultiņas, kā arī spēj mest bumbu virs galvas tai nenokrītot. Bērns uzkāpj un nokāpj pa kāpnēm, novietojot pēdas uz katra pakāpiena tādejādi atbalstot sevi, kā arī patstāvīgi veic dažus soļus ejot atpakaļ. Bērns spēj kontrolēt savu ķermeni, tas stāv un staigā taisni, ar nelielu atstarpi starp kājām, kā arī turoties pie pieaugušā rokas var paspert bumbu uz priekšu ar vienu kāju. Bērns spēj koordinēt savu pārvietošanos ar nolūku, piemēra notupstas lai redzētu kas ir zem galda un pēc tam pieceļas kājās. Tas maina savu kustības virzienu ar nolūku, stumj vai velk kādu objektu staigājot. Bērns apzinās savu ķermeni un tajā pašā laikā arī citus pārvietojamus un nepārvietojamus objektus, tāpēc viņš staigā taisni un apkārt šķēršļiem, kā arī lien zem galda (Damovska, Shehu, Janeva, Palcevska, Liljana, Panova, 2009).

Minot par smalkās motorikas attīstību no 1,5 – 2 gadus vecam bērnam, bērns spēj jau kontrolēt roku un pirkstu kustību, viņš izjauc un saliek vienkāršas rotaļlietas. Bērns pagriež plaukstas locītavu visos virzienos (nospiež durvju rokturi lai attaisītu un aiztaisītu durvis, aizgriež durvju slēdzeni utt.) un viņš spēj paņemt piedāvāto krūzīti ar vienas rokas pirkstiem vai paņemt to satverot aiz roktura. Šajā vecumā arī viņš spēj manipulēta ar rotaļlietām un dažādiem priekšmetiem vispārīgai lietošanai. Bērns tur mazus priekšmetus ar vienas rokas pirkstiem un ievieto tos lielākā traukā, viņš spēj arī aizrullēt un atrullēt rotaļlietas ar vienu roku, izmantojot visus rokas pirkstus (Damovska, Shehu, Janeva, Palcevska, Liljana, Panova, 2009).

Par 1,5 – 2 gadus veca bērna veselīgu un drošu uzvedību, var teikt ka šajā vecumā bērns arī spēj veikt darbības, kas saistītas ar personīgo aprūpi un higiēnu. Bērns tīra zobus ar zobu birsti un pieaugušā palīdzību, sēž pie galda ēšanas laikā un jau spēj ielikt rokas piedurknēs lai palīdzētu sev uzvilkt jaku. Viņš arī spēj atpazīt kaitīgas un bīstamas situācijas, piemēram staigājot publiskās vietās tas turas pie pieaugušā rokas (pa ielu, veikalu utt.). Bērns jau spēj atpazīt arī slimības pazīmes (sāpes, kad jūtas nosalis, kad jūtas karsti) (Damovska, Shehu, Janeva, Palcevska, Liljana, Panova, 2009).

Šajā vecumā bērna sensomoro spēju attīstība ir attīstīta tik tālu, ka viņš jau spēj izmantot savas maņas (redzi, dzirdi, pieskārienus, smaržu, garšu) lai regulētu savu kustību, piemēram maina sejas izteiksmes nosakot ēdiena garšu. Darbojoties tas spēj novērtēt lielumus, piemēram pārlej ūdeni no mazāka trauka lielākā vai izspiež mazāku priekšmetu cauri lielākam, novērtējot tā formu (Damovska, Shehu, Janeva, Palcevska, Liljana, Panova, 2009).

Bērnā no 1,5 – 2 gadiem, jau ir izveidojusies ziņkārība un iniciatīva un tas spēj apgūt jaunas lietas, kā arī gūt pieredzi. Viņš sāk vaicāt par cilvēkiem sev apkārt un uzdod tādas jautājumus kā „Kas?“, „Kā?“, „Kāpēc?“. Bērns patstāvīgi uzsāk spēlēt ar konkrētu rotaļlietu vai priekšmetu kurš piedāvāts spēlēt vai uzsākot jaunu aktivitāti ņem vērā risku (minimālu), uzkāpj uz krēsla lai redzētu sev interesējošu lietu (Damovska, Shehu, Janeva, Palcevska, Liljana, Panova, 2009).

Bērnā šajā vecumā rodas arī radošums un neatlaidība un viņš to demonstrē veiktajās aktivitātēs. Patstāvīgi atkārtot savas mīļākās aktivitātes vai ilgstoši darbojoties pie vienas nodarbes, piemēram kļuču krāmēšanas, viņš demonstrē savu neatlaidību. Izpaužot savu radošumu tas maina priekšmeta pielietojuma mērķi priekš savu vajadzību īstenošanas (katliņš un karote kā sitamais instruments). Bērns spēj arī mācīties no savas pieredzes, piemēram prognozējot noteiktas aktivitātes iznākumu (piemēram, ja mamma izvelk katliņu no skapja, viņa gatavos ēst) vai iet lēnām ja nes krūzi pilnu ar pienu vai ūdeni, lai to neizlietu (Damovska, Shehu, Janeva, Palcevska, Liljana, Panova, 2009).

Bērnā veidojas komunikācijas prasmi attīstība, bērns jau klausās un saprot prasmī valodas izmantošanai runā. Viņš atkārtoti īsas verbālas ziņas kad dzird tās un jau saista vārdus ar konkrētiem objektiem, kā arī imitē vārdus ko dzird pirmo reizi. Šajā vecumā bērns spēj arī izskaidrot kādu attēlu vai zīmējumu izmantojot trīs līdz četrus vārdus. Kad pieaugušais lasa kādu grāmatu viņam priekšā, bērns to pārtrauc lai uzdotu jautājumu „kāpēc?“. Bērns spēj bagātināt savu leksiku un rādīt progresu pareizas runas veidošanā, tas imitē vārdus kurus dzird pirmo reizi. Bērns jau spēj arī izskaidrot kādu attēlu vai zīmējumu, izmantojot trīs līdz četrus vārdus (Damovska, Shehu, Janeva, Palcevska, Liljana, Panova, 2009).

Šajā vecumā veidojas jau arī lasīšanas pamati un bērns pievienojas aktivitātēm kas ir saistītas ar rakstīšanu. Bērns skribelē spontāni ar vienu kustību veidojot apļveida kustības un velk vertikālas un horizontālas līnijas ar vienu kustību. Viņš spēj paust savas individuālās idejas izmantojot rakstiskus simbolus un burtus, tas skribelē uz papīra lai kaut ko uzzīmētu vai uzrakstītu burtu no kādas zināmas personas. Bērns spēj pateikt teikumu kas sastāv no diviem līdz trīs vārdiem un lieto noliegumu (nē) vai vienkāršus vaicājošus vārdus (ko? kāpēc?). Viņš arī veido teikumus vai frāzes lietojot tajos liela skaita vārdus (Damovska, Shehu, Janeva, Palcevska, Liljana, Panova, 2009).

Šajā vecumā jau veidojas loģiskā domāšana kas bērnam palīdz izzināt un atklāt. Bērns veic manipulācijas ar mehāniskām rotaļlietām un veic dažādas darbības lai atklātu jaunas lietas, piemēram lej smiltīs ūdeni kā rezultātā veidojas dubļi (Damovska, Shehu, Janeva, Palcevska, Liljana, Panova, 2009).

Veidojas pirmās matemātiskās prasmes, bērns demonstrē zināšanas par daudzumu, skaitīšanu un skaitļiem. Bērns min skaitļus spēlējoties (dziesmas ar cipariem, skaita soļus, skaita klučus). Bērns pasniedz kluci (vai kādu citu priekšmetu) kad ir lūgts to darīt, ņemot vērā skaitu kādā tas ir lūgts. Tas arī spēj demonstrēt spēju klasificēt un kārtot, piemēram grupējot „lielos bērnus” un „mazuļus”. Viņš jau spēj kārtot priekšmetus grupās, neatkarīgi no to lielumiem vai nosedzot mazākus priekšmetus ar lielākiem (Damovska, Shehu, Janeva, Palcevska, Liljana, Panova, 2009).

Šajā vecumā arī jau bērns iegūst informāciju par savu apkārtni, veicot novērojumus un manipulācijas. Bērns spēj atšķirt konkrētus priekšmetus (piemēram, pēc to izmēra) un parādīt tā daļas. Tiek uzdoti jautājumi „kas tas ir?” ieraugot ko nepazīstamu. Viņš jau spēj ievērot un aprakstīt raksturīgas pazīmes dabā un zīmēta attēla (augus un dzīvniekus). Bērns norāda uz konkrētiem augiem un dzīvniekiem attēlos vai dabā, viņš spēj arī tos nosaukt kad tiek vaicāts. Bērns spēj atpazīt arī raksturīgas pazīmes īstā pasaulē ne tikai zīmētos attēlos, piemēram laikapstākļus un vēlas doties laukā lai tos redzētu, piemēram sniegu. Viņš cenšas noķert lietus lāsti kad līst vai sniegpārslīņu, kad snieg. Jau šajā vecumā bērns izjūt cilvēku kā dzīvu un sociālu būtni, spēj nosaukt profesijas pazīstamām personām (šis ir ārsts) un nosauc darbības ko veic tuvumā esošas personas (mamma lasa, vectēvs raksta) (Damovska, Shehu, Janeva, Palcevska, Liljana, Panova, 2009).

Šajā vecumā bērniem ļoti patīk mūzikas un rotaļas, viņi jau spēj atšķirt dažādas balsis un skaņas. Bērns atpazīst mūziku no mīļākās TV pārraides priekš bērniem un cieši vēro TV. Bērns atkārtoti atver muzikālo rotaļlietu lai dzirdētu tās patīkamo skaņu. Viņi izrāda lielu interesi piedalīties muzikālajās aktivitātēs, tie kustina ķermeni mūzikas ritmā un cenšas dziedāt pazīstamas un mīļas dziesmas. Šajā vecumā bērns izrāda interesi piedalīties arī vizuālās mākslas aktivitātēs, brīvi zīmējot dažādas līnijas (Damovska, Shehu, Janeva, Palcevska, Liljana, Panova, 2009).

Attīstoties lielajai motorikai 2 – 3 gadus vecam bērnam viņš jau spēj noturēt savu ķermeni līdzsvarā un var veikt īsas distances staigājot uz pirkstu galiem. Bērns jau spēj lekt uz priekšu, uz vienas kāja un iet pa ietves malu, nekrītot un nepaklūpot. Tā kā bērns jau spēj kontrolēt arī savas ķermeņa daļas, viņš staigājot un skrienot var mainīt arī kustības ātrumu. Bērns māk griezt riteņa pedāļus izmantojot abas kājas vienlaicīgi un arī kāpt augšā un lejā pa kāpnēm ar atsevišķiem soļiem. Šajā vecumā spējot koordinēt savu pārvietošanos ar nolūku viņš ir iemācījies jau pārvietoties iekštelpā gan arī laukā, lai izpētītu spēj pārvarēt dažādas barjeras un skriet, lēkt pāri šķēršļiem. Viņš jau arī ir iemācījies griezt riteņa pedāļus ar abām kājām reizē. Tā kā bērns jau apzinās savu ķermeni un tajā pašā laikā arī citus pārvietojamus un nepārvietojamus

objektus, viņš pārvietojas pa apkārtni neatsitoties pret mēbelēm un palēlina vai paātrina gaitu (apstājas vai palēlina gaitu sastopoties ar šķērsli – koku, mēbeli utt.) (Damovska, Shehu, Janeva, Palcevska, Liljana, Panova, 2009).

Smalkās motorikas attīstība šajā vecumā ir attīstījusies tik daudz, ka bērns jau izmantojot īkšķi un rādītājpirkstu turot zīmuli, marķieri vai pildspalvu. Bērns jau spēj arī aizpogāt vai atpogāt somu, maku vai ko citu ar saspiežamajām pogām. Viņš ievieto mazus objektus groziņā un izņem tos laukā, kā arī būvē torni, kas sastāv jau no 5 – 7 klučiem. Veicot manipulācijas ar rotaļlietām un dažādiem priekšmetiem vispārīgai lietošanai, bērns izmanto rokas un pirkstus lai manipulētu ar šķērēm. Viņš paceļ ar savām rokām un pirkstiem rotaļlietas no grīdas vai izjauc un saliek rotaļlietas, atvieno dažādus savienotus priekšmetus (noņem un uzliek korķīti no pildspalvas vai vāku no kastes utt.). Viņš jau spēj turēt kasti ar vienu roku un ar otru piepilda to, ar maziem priekšmetiem (Damovska, Shehu, Janeva, Palcevska, Liljana, Panova, 2009).

Runājot par veselīgu un drošu uzvedību, var teikt ka šajā vecumā bērnam veicot darbības kas saistītas ar personīgo higiēnu viņš jau var patstāvīgi saziņot rokas, noskalot un noslaucīt tās. Bērns spēj jau apmeklēt labierīcības patstāvīgi ar minimālu palīdzību. Viņš jau spēj brīdināt pieaugušo ja jūt sāpes vai kādu citu diskomfortu. Ja ēdienreizes laikā kāds galda piederums nokrīt zemē, viņš saprot ka ir nepieciešam jauns un tīrs piederums un viņš jau dodas meklēt to (Damovska, Shehu, Janeva, Palcevska, Liljana, Panova, 2009).

No 2 – 3 gadus vecam bērnam rodoties ziņkārībai un iniciatīvai, spējot apgūt jaunas lietas un gūstot jaunu pieredzi viņš jau uzdod jautājumus par kādu stāstu vai nesenu pieredzi. Bērns uzmanīgi klausās jaunā stāstā vai aicina izlasīt jaunu grāmatu. Uzņemoties iniciatīvu viņš stāsta idejas, kā viņš vēlētos pavadīt savu laiku un arī ierosina aktivitātes ārpus ierosinātām aktivitātēm (Damovska, Shehu, Janeva, Palcevska, Liljana, Panova, 2009).

Paužot radošumu un neatlaidību, bērns šajā vecumā demonstrē to dažādās aktivitātēs, piemēram neatlaidīgi mēģinot uzvilkt džemperu pareizi vai uzstājot ēst vai dzert sulu no savas krūzītes vienatnē. Paužot savu radošumu viņš izliekas un iztēlojas lietas spēlējoties (paņem avīzi un iztēlojas ka lasa to) vai paņem savu mamma somu un iztēlojas ka dodas uz darbu. Mācoties no savas pieredzes viņš spēj jau pastāstīt dažādus atgadījumus no pagātnes (Damovska, Shehu, Janeva, Palcevska, Liljana, Panova, 2009).

Minot komunikācijas prasmju attīstību, 2- 3 gadus vecs bērns klausoties ir sapratis ka valodu var izmantot runā un parāda divus pirkstus kad viņam tiek vaicāts cik viņš ir vecs. Bērns atbilstoši reaģē uz pieaugušā teiktajiem vārdiem un dotai mutiskai ziņai. Runājot un komunicējot viņš izmanto sociālus izteicienus kā „paldies”, „lūdzu”. Viņš regulāri uzdod jautājumus lai turpinātu sarunu un runā pietiekami skaidri lai klausītājam būtu saprotams. Šajā vecumā jau tas spēj aprakstīt kādu personu vai objektu izmantojot īpašības vārdus lai dotu labāku izskaidrojumu

(glīts, slikts, mazs utt.). Ja bērns nezina un viņam nav pieredzes par kaut ko tas vaicā konkrēta vārda nozīmi vai vārdu konkrētam objektam (Damovska, Shehu, Janeva, Palcevska, Liljana, Panova, 2009).

Uzsverot šajā vecumā lasīšanas pamatus, bērns ir spējīgs pievienoties aktivitātēm saistītām ar rakstīšanu, zīmē ar zīmuli zīmē neregulāras līnijas vai velk apļus ar vienu kustību. Bērns zīmē dažādās plaknēs un vietās, velk līnijas smiltīs vai zemē ar asu priekšmetu. Bērns jau arī imitē rakstīšanu kad tas ir paredzēts aktivitātē šajā vecumā (Damovska, Shehu, Janeva, Palcevska, Liljana, Panova, 2009).

Demonstrējot zināšanas par daudzumu, skaitļiem un skaitīšanu bērns šajā vecumā jau spēj skaitīt līdz pieci un var jau vaicāt, piemēram divus ābolus jo viņš vēlas dot vienu no tiem savam draugam. Viņš jau demonstrē spēju klasificēt un kārtot kārtojot bumbiņas, klučus un balonus grupās pēc krāsas (sarkana, dzeltena, zila, zaļa) un ieliek attiecīgās krāsas kastītēs. Pēc mutiska norādījuma, bērns spēj ievietot priekšmetus īstā vietā (Damovska, Shehu, Janeva, Palcevska, Liljana, Panova, 2009).

Bērns iegūst informāciju par savu apkārtni, veicot novērojumus un manipulācijas, viņš izzina priekšmetus un notikumus caur sajūtām (šis ir mīksts, zieds smaržo skaisti..). Bērns novēro un atpazīst saistību un attiecības, starp priekšmetiem, saista konkrētus priekšmetus ar dabas parādībām (kad līst lietūs, meklē lietussargu). No 2 – 3 gadus vecs bērns ievērojot un aprakstot konkrētas pazīmes dabā no zīmēta attēla (augus un dzīvniekus) viņš spēj nosaukt konkrētas ķermeņa daļas dzīvniekiem un zina ka augi un dzīvnieki aug un mainās (mazs kaķēns izaugs liels). Bērns zina atšķirības starp zīmētu un nezīmētu pasauli – no attēlu klāsta tas spēj sadalīt zīmētus attēlus un nezīmētus dabu. Bērns spēj atpazīt arī raksturīgas pazīmes īstā pasaulē ne tikai zīmētos attēlos, viņš var nosaukt jau dažādas pazīmes konkrētiem dabas materiāliem (vilna, akmens, smiltis, ūdens, gaiss) un atšķirt dienu un nakti (no rīta mamma iet uz darbu, vakarā ir tumšs un mēs ejam gulēt). Bērns spēj noteikt starpību starp upi un ezers (upe ir mazāka un plūst, ezers ir liels un neplūst). Tā kā bērns jau spēk izjust cilvēku kā dzīvu un sociālu būtni, viņš atpazīst funkcijas konkrētām ķermeņa daļām un atšķir pieaugušā un bērna ārējo izskatu (Damovska, Shehu, Janeva, Palcevska, Liljana, Panova, 2009).

Piedaloties rotaļās, viņš šajā vecumā spēj jau pamanīt atšķirību kad kāds dzied, kad kāds runā. Viņš jau atpazīst dziesmu ko jau ir iemācījies. Izrādot interesi piedalīties muzikālajās aktivitātēs, šajā vecuma posmā jau bērns pievienojas dziedāšanā kad kāds cits bērns dzied un dzied īsas dziesmas un ritmus (bērnu guļamās melodijas). Dziedot viņš seko ritmam sitot plaukstas vai kājas pret zemi. Šajā vecumā izrādot interesi piedalīties dažādās aktivitātēs vizuālajā mākslā, bērns veido zīmējumus ar savstarpēji saistītām līnijām no dotajām tēmām (žogs, tīkls) (Damovska, Shehu, Janeva, Palcevska, Liljana, Panova, 2009).

Šajā vecumposmā visas situācijas nosaka apkārt notiekošais, jo šajā vecumposmā bērns ir kā sūklis un viņš uzsūc sev visu apkārt un līdz ar to arī mācās no tā kas ir apkārt. Bērns uzskata ka pieaugušais zina visas viņa vēlmes un viņš ir visa centrā, viņam neieinteresē kas notiek ārpusa viņa rāmja.

Secinājumi:

1. No nestabila bērniņu kam grūti izvairīties no šķēršļiem viņš kļūst par skrienošu un stabilu bērnu, kas izvairās no šķēršļiem un pat spēj griezt riteņa pedāļus ar abām kājām vienlaicīgi. Viņa lielā un smalkā motorika ir ļoti attīstījusies.
2. 1,5 gada laikā bērns iepazīnīs ar savu ķermeni, personīgo higiēnu un apguvis ļoti daudz pašapkalpošanās iemaņas. Viņš ir kļuvis ļoti patstāvīgs.
3. No 1,5 līdz 3 gadu vecumam notiek ļoti liels lēciens valodas attīstībā, no tikpat kā nerunājoša bērna, viņš jau runā klausītājam skaidri saprotami, uzdod daudz jautājumus un spēj stāstīt par savu pieredzi. Tas viss notiek 1,5 gada laikā.
4. 1,5 gada laikā bērns ir guvis lielu pieredzi, iepazīnīs sev tuvāko apkārtni un dabu, spējot atpazīt laikapstākļus un dabas parādības, dzīvniekus, augus.

1.2. Emocionālā attīstība

Katru dienu mēs saskaramies ar emocijām un tā ir visu mūsu dzīvi. Tāpēc rodas jautājums - kas ir emocijas? Pēc autora domām, emocijas ir jūtas, tās mēs izjūtam kad ir iekšējs vai ārējs kairinājums netiekot apmierinātām mūsu vajadzībām. Mēs izjūtam šādas pamatemocijas – bailes, dusmas, skumjas un prieku. Katram cilvēkam ir emocijas gan lielam, gan mazam un mēs tās izpaužam. “Dusmas, bēdas, vilšanās un citas spēcīgas izjūtas piedzīvo pilnīgi visi cilvēki. No jūtām nav jābaidās, un tās apspiest nav ieteicams. Emocijas bērniem ir svarīgas, un viņiem ir jāzina ka tās drīkst izjust, - tā viņi iemācīsies ātrāk tikt galā pat ar lielākajām un sarežģītākajām izjūtām.” (Montgomerija, 2019, 46-47).

Hedviga Montgomerija uzsver, ka bērnam ir tikpat daudz emocijas kā pieaugušajam un tās arī ir tikpat spēcīgas, taču bērni vēl nav iemācījušies tikt ar tām galā. Prasme pārvaldīt savas emocijas ir gan vingrināšanās, gan nobriešanas jautājums un bērns atšķirībā no pieaugušā nav šo spēju vēl attīstījis tā (Montgomerija, 2019). Bērnu emocijas atšķiras no pieaugušo cilvēku emocijām, jo viņu spējas un vajadzības arī ir atšķirīgas. Piemēram mazs bērns pieredz savas pirmās dusmas kad viņam gribas ēst, bet viņš pats nevar sevi pabarot jo tas ir atkarīgs no pieaugušā. Tāpēc bērniem ir nepieciešams iepazīt savas emocijas un vecāka, kā arī pedagoga uzdevums ir viņam palīdzēt to izdarīt.

Hedviga Montgomerija ir minējusi, ka visi bērni piedzimst nedroši un ienāk šajā pasaulē kaili un bezpalīdzīgi. Tie piedzīvo aukstumu, gaismu un dažādas neierastas skaņas. Jau kopš pirmās elpas vilciena cilvēka nervu sistēma darbojas aizstāvības režīmā un bailes ir tā mūžīgais pavadoņš. Bērns raud jo tas ir vienīgais veids kā viņš var pavēstīt apkārtējai pasaulei par savām izjūtām (Montgomerija, 2020).

Par emocijām psiholoģijas vārdnīcā ir teikts, ka „Mūsdienās emocijas apraksta kā konsekventas, fizioloģiskas, neiroloģiskas, uzvedības un verbālas reakcijas uz iekšējiem vai ārējiem notikumiem, kuriem ir īpaša nozīme cilvēka dzīvē (Fox, 2008).” (Mārtinsone, Miltuze, 2015, 171). Kā arī „Emocijas ir cieši saistītas ar jūtām (*feelings*). Piemēram, ilgstošs prieks par otra cilvēka klātbūtni ar laiku var pāraugt mīlestības jūtās, savukārt mīlestība – bailēs, nicinājumā un naidā. Bieži ar jūtām apzīmē t. s. *sekundārās emocijas* (mīlestība, padevība, bijība, vilšanās, nožēla, agresija, optimisms), kas rodas, transformējoties pamatemocijām.” (Mārtinsone, Miltuze, 2015, 174-175).

„Bērns, nākdams pasaulē, neko nezina ne par vecāku, ne citu senču sabiedrisko un politisko vēsturi, viņš ir absolūti gatavs nākotnei un ļoti vēlas, lai tā notiek. Viņš neapšaubā nedz savu eksistenci, nedz savas tiesības pastāvēt. 70 gados notika pārmaiņas pedagoģiskajā darbā ar pirmsskolas un skolas vecuma bērniem, un līdzšinējo pedagoģisko mērķi – pielāgošanos – aizstāja personiskā attīstība. Skolās (galvenokārt Skandināvijas valstīs) sākās pārmaiņas virzībā no autokrātijas uz demokrātiju, kas daudzas norises ievērojami palēnināja un apgrūtināja. Pateikt „Pietiek!” var daudz ātrāk nekā „Kā tu jūties, un kā mēs varētu vienoties?”. Tā bija pirmā reize, kad cilvēks kā indivīds kļuva vērtīgs, un tas, protams, padarīja neiespējamus visus līdz tam zināmos vadības stilus. Izveidojusies neaizpildītā vieta bija tik jūtama, ka daudzi eksperti sāka rakstīt par „ģimenes galu”, „haosu skolās” un tamlīdzīgus biedējošus scenārijus. Nostalģijas pārņēmtie savukārt izteica vāji slēptus mājienus par „vecajiem labajiem laikiem”, kad sievietes un bērni „bija tikai redzami, nevis dzirdami”.” (Jūls, 2018, 18-19).

Dažādas rotaļnodarbības sēj sekmēt bērna emocionālo attīstību. Zane Višķere savā darbā ir minējusi par muzicēšanu, piemēram muzicēšana ar dažādiem instrumentiem veido muzikālās izjūtas, kas pilnveido bērna emociju regulēšanu, attīsta radošās spējas, veido ritma uzjūtu un protams sekmē vispārējo bērna attīstību. Autore arī min ka lomu rotaļas ir nozīmīgas bērna sociālo prasmju attīstības daļa un caur tām bērns apgūst sabiedriskās dzīves norises, attīsta komunikācijas prasmes. Caur lomu rotaļām bērns mācās izteikt savas domas, sajūtas un emocijas, kā arī šī nodarbība māca bērnam uzņemties atbildību un izprast labāk. Šīs rotaļas arī bagātina vārdu krājumu, it īpaši kad šajā vecumā strauji notiek valodas attīstība. Viena gada vecumā bērns var izrunāt 10-15 vārdus, taču jau līdz trīs gadu vecumam, bērna vārdu krājums ir aptuveni 250-400 vārdu, bet protams bērnu runas attīstība ir individuāla (Višķere, 2017).

Bērna sociālajai un emocionālajai attīstībai ir liela nozīme viņa dzīvē, it īpaši kad šajā agrīnajā vecumposmā bērns attīstās visstraujāk. Šo jomu attīstībā liela nozīme ir apkārtējai videi, bērna mijiedarbībai ar pieaugušajiem, kā arī šīs jomai ir ļoti liela nozīme bērna tālākajā attīstībā un sagatavošanai skolas gaitās. Hedviga Montgomerija uzskata “Bērniem ir nepieciešami pieaugušie, kuri tos mierina, apskauj, panes viņu lielās un mazās problēmas. Jau no agrīna vecuma bērniem ir nepieciešams izjust pašāvēību un drošību, kas tiem ļauj secināt: “es drīkstu šeit būt”, “šeit man ir labi”.” (Montgomerija, 2019, 24-25). Bērnam ir nepieciešams uztvert pieaugušo kā drošības spilvenu, kas vienmēr viņu pasargās un viņš varēs pie tā atgriezties.

„Bērna sociālajai un emocionālajai attīstībai ir svarīga loma indivīda sociālajā darbībā tagadnē un nākotnē. Agrās bērnības vecumposmā ir grūtāk noteikt sociāli – emocionālās attīstības stadijas nekā fiziskās un motoriskās attīstības stadijas. Ir grūtāk atzīt šos standartus un definēt tos tikpat skaidri kā fiziskās veselības un motoro attīstību. Šī joma ir saistīta ar jaunu prasmju apgūšanu un prasmju apgūšanu kas veicina pašapziņu un paškontroli. Pētījumi liecina, ka iegūtās sociālās un emocionālās prasmes attīstība ir svarīga sastāvdaļa bērnu sagatavošanai skolai. Daudzi autori, kas publicē informāciju par agrīnās bērnības attīstību, uzsver, cik svarīgi ir noteikt sociāli – emocionālo kompetenci agrākajos dzīves gados kā pamatu indivīda vispārējai attīstībai nākotnē.” (Damovska, Shehu, Janeva, Palcevska, Liljana, Panova, 2009, 27).

Galvenās vērtības, kas sagaidāmas no bērniem vecumā no 0 līdz 6 gadiem, ir pamats agrīnās mācīšanās un attīstības standartu noteikšanai “sociāli – emocionālās attīstības” jomā ir šādas:

- Pozitīva paštēla veidošana,
- Pašapziņas un mijiedarbības veidošana ar apkārtējiem vienaudžiem,
- Spēja izprast savas emocijas,
- Savu emociju kontrolēšana,
- Pozitīvu emociju stāvoklis,
- Cieņa un atbildība pret sev līdzīgajiem un atšķirīgajiem (Damovska, Shehu, Janeva, Palcevska, Liljana, Panova, 2009, 27).

Hedviga Montgomerija uzsver to, ka “Bērniem jājūt, ka viņu emocijas tiek saprastas un pieņemtas un ka pieaugušie palīdzēs tikt galā ar spēcīgām izjūtām, kuras viņi paši vēl neizprot. Šāds atbalsts ir svarīgs, jo tas palīdz bērniem veidot attiecības ar ģimenes locekļiem un visiem citiem cilvēkiem, ar kuriem viņi vēlāk dzīvē sastapsies. Bērniem ir jāiemācās nosaukt vārdā to, kas notiek viņos un ap viņiem. Tas ir svarīgi gan bērnudārzā, gan pusaudža gados.” (Montgomerija, 2019, 27-28).

Jaunās pirmsskolas vadlīnijas par vienu no saviem galvenajiem uzdevumiem izvirza tieši emociju izpratni un to saturu veido vērtības, tikumi un caurviju prasmes. Vilnis Purēns uzsver, ka būtiska loma emociju lomas izpratnei ir arī tikumu iedzīvināšanai, kas arī caurvij vadlīnijas un tādi tikumi kā tolerance, laipnība, līdzjūtība, savaldība, mērenība, atbildība, drosme ir būtiski emociju izpratnei (Purēns, 2019).

Vilnis Purēns uzsver “Vadlīnijās par vienu no pirmsskolas uzdevumiem izvirzīta bērna sociālo un emocionālo prasmju attīstība, kas ietver sevis, savu emociju, domu un uzvedības apzināšanu, spēju saprast citus un veidot pozitīvas attiecības. Savukārt pašvadītās mācīšanās caurvijas prasmju attīstīšana paredz, ka bērns atšķir emocijas un nosaka to cēloņus, mācās pārvaldīt savu uzvedību, bet sadarbības caurvijas raksturojums rosina veicināt to, lai bērns izsaka savas domas un jūtas, sāk saprast, kā paša emocijas un uzvedība ietekmē citus, izturas pieklājīgi un rīkojas iejūtīgi, mācās veidot noturīgas attiecības un savu izpratni par draudzību.” (Purēns, 2019, 4-5).

Pedagoģiskajā procesā agrīnajā vecumposmā jau tiek likts liels uzsvars uz emociju atpazīšanu, bērni katru dienu mācās atpazīt savas un citu cilvēku emocijas, kā arī izteikt tās vārdos. Vilnis Purēns uzsver, ka ir divi informācijas avoti, no kuriem bērni var iepazīt emociju pasauli – citu novērojums un pašnovērojums. Citu novērojumam var izmantot vizuālos materiālus, piemēram foto, bet pašnovērojumam pievienosies izjūtu apraksti un, iespējams tiks nosauktas savas emocijas (Purēns, 2019).

Hedviga Montgomerija uzskata ka bērniem ir nepieciešama arī konfliktu pieredze un tā viņam nāk par labu. Bērnam ir svarīgi piedzīvot to ka dzīvē ir kāpumi un kritumi jau kopš agrīna vecuma. Tie protams sagādā nepatīkamas izjūtas, taču bērnam ir jābūt gatavam dzīvei, kāda tā ir un pieaugušajam nevajadzētu uzsvērt konfliktus ar nosodījumu, un kritiku. Pieaugušais nodod bērnam ļoti vērtīgu dzīves mācību, ja parāda bērnam to ka arī viss mēdz beigties labi pat tad kad kaut kas aiziet šķērsām (Montgomerija, 2019).

“Bērni, kuri iemācās nosaukt notiekošo vārdā un pārvarēt sarežģītas situācijas, kļūst patstāvīgāki. Viņi spēj saprast savas emocijas, jautāt, no kurienes tās rodas, ko ar tām iesākt un vai tās vispār ir atbilstošas situācijai. Tādejādi emocijas viņiem kļūst par labu ceļa rādītāju, nevis par absolūto patiesību.” (Montgomerija, 2019, 53). Hedviga Montgomerija uzskata ka bērni kuri neiemācās regulēt savas emocijas noslēdzas sevī (Montgomerija, 2019).

No 1,5 – 2 gadus vecs bērns spēj atšķirt jau pazīstamus un nepazīstamus pieaugušos viņš jau sāk imitēt tuvas personas darbības (iztēlojas ka gatavošanu vai lasa grāmatu kā pieaugušais). Bērns arī jau sāk atbilstoši reaģēt kad ar viņu sasveicinās tuva persona. Arī šajā vecumā bērns jau spēj attīstīt sociālās prasmes sadarbojoties ar citiem bērniem, viņš ir ieinteresēts savos

vienaudžos, tas nāk tiem tuvāk un pieskaras viņiem. Bērns sāk spēlēties ar draugiem īsu mirkli (Damovska, Shehu, Janeva, Palcevska, Liljana, Panova, 2009).

Bērns šajā vecumā spēj jau attīstīt sociālās prasmes sadarbojoties ar pieaugušo un ir ieinteresēts piedalīties kopīgās aktivitātēs ar tiem. Viņš spēj apzināties un cienīt līdžības un atšķirības starp cilvēkiem un sev apkārtējos kas ir jaunāki par viņu sauc par „mazuļiem”. Bērns ir ieinteresēts noskaidrot sev apkārt nepazīstamās personas un sāk vaicāt „kas tas ir?” (Damovska, Shehu, Janeva, Palcevska, Liljana, Panova, 2009).

Šajā vecumā bērns sāk arī apzināties sevi un viņš ir ieinteresēts sākt darīt daudz ko patstāvīgi. Bērns apzinās savas ķermeņa daļas kad pieaugušais nosauc tās, kā arī atpazīst savas mantas un rotaļlietas. Viņš spēj arī jau atpazīt un atbilstoši paust savas emocijas. Bērns jau atpazīst savas un citu cilvēku emocijas (mamma ir bēdīga, tētis ir priecīgs), tas pārtrauc aktivitātes vai rotaļāšanos ja cits bērns sāk raudāt. Bērns lepojas ar saviem sasniegumiem un tic savām spējām, tas apmierināti smaida kad ir sasniedzis panākumus. Paužot savas emocijas tas arī sit plaukstas un saka „bravo”, kad viņi veiksmīgi pabeidz aktivitāti. Bērns jau spēj arī kontrolēt savas emocijas, piemēram pārstāt būt dusmīgs kad viņa rotaļlietu ir paņēmis kāds cits bērns (Damovska, Shehu, Janeva, Palcevska, Liljana, Panova, 2009).

Turpretim 2 – 3 gadus vecs bērns iesaista pazīstamu personu rotaļājoties (vaicā pazīstamajai personai padot kādu rotaļlietu ko nevar aizsniegt) jo jau spēj atšķirt pazīstamus un nepazīstamus pieaugušos. Sasveicinoties viņš paspiež roku pazīstamai persona kad viņi atrodas nepazīstamā vietā. Šajā vecumā bērns jau ir sācis spēlēties kopā ar saviem vienaudžiem, kā arī jau dalās ar savām rotaļlietām. Viņš ir tik drošs, ka jau var atstāt pieaugušo bez problēmām un doties pievienoties citiem bērniem kas rotaļājās (Damovska, Shehu, Janeva, Palcevska, Liljana, Panova, 2009).

Tā kā bērns jau spēj šajā vecumā attīstīt sociālās prasmes sadarbojoties ar pieaugušo, viņš aicina to rotaļāties kopā ar viņu, uzsāk sarunas un uzdod tam jautājumus. Bērns spēj apzināties un cienīt līdžības un atšķirības starp cilvēkiem, piemēram tas imitē dažus vārdus no citas valodas. Viņš atpazīst dzimumu un vienkāršas atšķirības starp sevi un citiem (es esmu puika, Sonja ir meitene) (Damovska, Shehu, Janeva, Palcevska, Liljana, Panova, 2009).

No 2 – 3 gadu vecumā bērns apzinoties sevi arī apzinās savu dzimumu (es esmu puika/meitene). Bērns piemin savu vārdu kad runā ar kādu citu personu (Es esmu Marks) un uzstāj ko vēlas (es vēlos ābolu, nevis pienu.. es vēlos šo cepuri.. nevis savādāku). Apzinoties un atbilstoši paužot savas emocijas viņš šajā vecumā jau konkrēti raksturo tās arī citu cilvēku emocijas (mamma ir priecīga, jo viņa smaida). Tas jau atpazīst un atšķir iemeslus apkārtējo cilvēku un savās dažādajās emocijās (mamma ir priecīga jo es esmu labs). Bērnam patīk rādīt

rezultātus no veiksmīgi paveiktā darba (pabeigtas gleznošanas, saliktiem klučiem utt.). Viņš grib parūpēties par sevi un būt patstāvīgs (uzstāj apģērbties viens pats vai darīt kādu darbu viens – atnest kādu lietu utt.). Šajā vecumā arī bērns vēl vairāk spēj kontrolēt savas emocijas un ātri nomierinās kad ir ticis šķirts no sev kādas pazīstamas un dārgas personas, kā arī viņš jau sāk kontrolēt savus impulsus (saka nē, kad ir pieskāries kādai aizliegtai lietai) (Damovska, Shehu, Janeva, Palcevska, Liljana, Panova, 2009).

Tā kā no 1,5 – 3 gadu vecumam bērns aktīvi sāk izrādīt savas emocijas gan negatīvās, gan pozitīvās, pieaugušajam ir jāliek bērnam justies droši, ka bērns drīkst izrādīt savas emocijas un viņam nav no tā jābaidās. Emociju izpausme ir ļoti svarīga šajā vecumposmā, tāpēc arī pedagoģiskajā procesā tā tiek ļoti uzsvēta. Šajā vecumposmā bērns atdarina pieaugušā emocijas – prieku, satraukumu, bēdas, sarūgtinājumu un uztver arī pieaugušā balss intonācijas. Ļoti svarīgi, ka pieaugušais ievēro bērna emocijas un ir bērnam līdzās, lai uzklausītu viņa skumjas un priecātos par sasniegumiem.

Secinājumi:

1. 1,5 -2 gadu vecumā bērnam vēl nav aktuāli spēlēties ar saviem vienaudžiem, bet viņš jau sāk izrādīt interesi to darīt, lai gan tikai uz īsu mirkli.
2. Līdz trīs gadu vecumam bērna sociāli – emocionālās prasmes ir ļoti attīstījušās un viņš ir kļuvis patstāvīgs un drošs komunicējot ar sev apkārtējiem vienaudžiem un pieaugušajiem.
3. Līdz trīs gadu vecumam bērns jau ir ļoti emocionāli attīstījies, viņš jau spēj paust un kontrolēt savas emocijas, kā arī impulsus.
4. Pieaugušajam ir ļoti liela nozīme bērna emociju veidošanās laikā, viņš viņam rada drošības sajūtu un bērns nebaidās izpaust un iepazīt savas emocijas.
5. Bērniem ir nepieciešama dažāda emocionālā pieredze kas palīdz viņiem attīstīt un atpazīt vairākas emocijas, kas bērnu sagatavo turpmākajai dzīvei.

2. Bērna ikdienas rituālu raksturojums pirmsskolā agrās bērnības vecuma grupā

Lielajā enciklopēdiskajā vārdnīcā ir teikts, ka rituāls ir noteikta kārtība, kādā veic kādu darbību (Pavlovska, 2003). Turpretim attiecinot uz bērnu vārdu rituāls, autore Anna Bikova uzsver, ka rituāls ir viņa loģika. Visam ir jānotiek tā kā vienmēr, jo tā bērnam ir drošības un miera garantija (Bikova, 2018). Rituālus var definēt kā īpašas darbības, kas palīdz mums orientēties emocionāli svarīgos notikumos, dažādas izmaiņas mūsu dzīvē, kā arī uzlabo ikdienas rutīnas aspektus. Šajā vecumposmā dažādu iemaņu apgūšana bērnam palīdz orientēties apkārtējā vidē un ikdienā, kas ir kā rituāls.

Rutīnas un rituāli ir liela mūsu dzīves sastāvdaļa. Tās dod mums kārtības sajūtu un stabilitāti, kā arī mierinājumu, kas rodas no uzticamiem, konsekventiem darbības modeļiem. Viņi mūs atbalsta, lai regulētu mūsu ikdienas dzīvi, kas bieži ir aizņemta un ātri ritoša (Winderlich, 2017). Agrās bērnības vecumposmā rituāls var izveidoties starp vecāku un bērnu vai bērnu un audzinātāju, lai atvieglotu emocionāli noslogotu momentu kā piemēram atvadīšanos. Rituāls ir īpaša prakse, kas palīdz bērnam pieņemt rutīnas aspektus, pat individualizēta rutīna, kas ir stresa pilna (Gillespie, Petersen, 2012).

Mārīte Akmentiņa, kas vairāk nekā 20 gadus vadījusi Siguldas Voldorfa pirmsskolas izglītības iestādi uzskata, ka ja rituālu apzināti veic katru dienu vienā laikā, tas kļūst par dienas sastāvdaļu. Kā arī katra darbība ko vēlamies ieviest pie ikdienas rituāliem, ir regulāri jāveic trīs nedēļas un pēc tam šis ieradums kļūst par mūsu ikdienas sastāvdaļu. Tas attiecas gan uz bērnu, gan pieaugušo (Akmentiņa, 2018). „Notiek stabila dvēselisko attiecību padziļināšanās, kas dod drošības, uzticēšanās, miera un harmonijas izjūtu. “Apzināta ritma veidošana ir pedagoģiskās vides kopšana, kas pavisam tieši ietekmē bērna iekšējo orgānu, kā arī miega un nomoda ritmu, kas savukārt veselīgi iedarbojas uz vielmaiņas procesiem,” norāda Akmentiņa (Akmentiņa, 2018).

Ikdienas rituāli ir ļoti svarīgi, jo bērni kļūst patstāvīgāki un cenšas pārvaldīt savus spēcīgos impulsus. Rituāli palīdz bērniem pielāgoties jaunām situācijām un ir īpaši noderīgi, pārejot uz jaunu bērnu aprūpes sistēmu. Ikdienas rutīnas arī palīdz bērniem atvadīties no vecākiem un justies drošiem un drošiem ģimenes locekļu un aprūpētāju lokā. Protams, katram bērnam vai bērnu grupai neviens grafiks nav pareizs. Ir vajadzīgs laiks, lai bērni pielāgotos jebkādi rutīnai. Pēc mēnešiem ilgas maigas atgādināšanas 2 gadus vecs bērns var pēkšņi atcerēties izmest savu papīra sulas krūzi pēc uzkodām. Viņš jūtas tik lepns, un tāpat arī pieaugušais (Poole, Booth, Church, Miller, 2020).

Rituālistiska uzvedība un ieradumi ir bieži sastopami agrīnās bērnības vecumposmā, tiem tiek piešķirta liela nozīme bērnu audzināšanā un bērnu rotaļās daudzās kultūrās. Rituāliem ir raksturīga atkārtotība un noteikumu ievērošana ko bērns uzspiež ar savu paša vai citu uzvedību. Atkārtota uzvedība var būt normāla agrīnā bērnībā, nodrošinot paredzamību un kārtību maziem bērniem, kuriem ir maza kontrole un maza saprašana par sekām reālajā dzīvē. Rituālistiska uzvedība var rasties arī no izmaiņām fiziskajā vidē vai ikdienas rutīna, ko piedzīvo mazi bērni. Izmantojot rituālus, bērns cenšas ieviest secīgumu priekšmetos un citās zīmīgās lietās (Zohar, Feld, 2001).

„Diez vai ir iespējams par maz uzsvērt to, cik bērnam svarīga ir rutīna. Šis vārds reizēm pieaugušajiem izsauc nepatīkamas izjūtas, bet bērnam rutīna ir pamats viņa drošības izjūtai. Saglabājot relatīvi nemainīgu notikumu secību bērna ikdienā, viņā var veidoties patstāvības un stabilitātes izjūta. Tas, protams, attiecināms ne tikai uz bērnudārzu, taču bērnudārzs kā bērnam jauna un neiepazīta vide ir īpaši pielāgots notikumu secības nemainīgums.” (Gulbe, 2019, 54).

Anna Bikova uzsver ka mazajiem bērniem sākot gaitas pirmsskolā, adaptācijai nepieciešama paredzamība un nemainīgums (Bikova, 2018). Bērni nepārtraukti mācās caur katru pirmo pieredzi, kas skar viņu dzīvi. Bieži vien šķietami ikdienišķos brīžos var notikt būtiskākā mācīšanās. Rutīna ir tieši viens no tiem laikiem. Tā piedāvā iespēju apgūt:

- Paplašina domāšanu, problēmu risināšanas prasmes un valodas attīstību,
- Veido ciešas un cieņpilnas attiecības,
- Atbalsta labklājības un piederības sajūtu veidošanos,
- Veicina bērnu neatkarību un autonomiju,
- Atbalsta spēcīgu personības veidošanos (Winderlich, 2017).

Saistībā ar neatkarību un autonomiju autors Jans Ūve Roge savā darbā uzsver, ka rituāli un rutīna bērnam parāda ceļus uz to kā neklūt atkarīgam no citiem, tā parāda kā patstāvīgi meklēt paša noteiktus risinājumus (Roge, 2008) .

“Bērnam ir vajadzīga stabilitāte un patstāvīgums – tas viņus nomierina. Viņi grib lai būtu “kā parast”. Tādā plašā un mainīgā pasaulē vismaz kaut kam ir jāpaliek nemainīgam. Tad uz šo konstanto lietu var paļauties, atskatīties un virzīties tālāk. Jo vairāk izmaiņu notiek bērna dzīvē (pirmsskola, pārcelšanās, šķiršanās, otrā bērna piedzimšana), jo svarīgāk ir saglabāt nemainīgu to, ko vien var.” (Bikova, 2018, 88). Anna Bikova uzsver ka neziņa bērniem ir stress un ka pieaugušiem ir savi paņēmieni kā tikt ar to galā. Taču bērnam saprotot ka šajā trakojošajā pasaulē viss ir maldīgs, viņš mēģina radīt sev iluzoru stabilitāti un izdomā sev rituālus – vienas un tās pašas darbības (Bikova, 2018).

D. Gulbe uzsver ka pirmsskolas ikdiena strādā kā precīzs Šveices pulkstenis un ka katrai dienas daļai ir savas specifiskas iezīmes. Bērni ir dažādi un vienam visgrūtākā dienas daļa ir ierašanās, citam - pusdienas, jo iespējams tajās dod to, kas negaršo (Gulbe, 2019). L. Freitele uzsver ka bērniem ir nepieciešams skaidri strukturēts ikdienas ritms un regularitāte jo viņiem patīk noteikta kārtība un paredzami notikumi. Viņiem ir vajadzīgs dienas režīms un noteikti laiki. Tas bērnam palīdz orientēties, rada psiholoģisku komfortu un drošības sajūtu (Freitele, 2017). Māriete Akmentiņa uzsver, ka bērnam dzīvojot haotiski un bez jebkāda dienas režīma, var rasties veselības problēmas un viņš var kļūt niķīgs, kā arī viegli aizkaitināms (Akmentiņa, 2018).

Jans Ūve Roge par dienas kārtību ir teicis “Bērnam nepieciešama stabila dienas kārtība, kas nav saistīta ar datumu plānošanu. Bērniem nepieciešama laika gaita, kurā norises atkārtojas – piemēram, celšanās, brokastis, darbība ārpus mājām, pusdienas, gulētiešanas rituāls –, lai varētu izveidoties iekšējais pulkstenis, ko veido lineārā laika vienība, piemēram, punktualitāte, kā arī iepriekš nosacītas laika struktūras un paša noteiktais laiks, piemēram, pakavēšanās, klīšana, atkārtojumi, “laika izniekošana”.” (Roge, 2008, 83). Pirmsskolas izglītības iestādē ir noteikta dienas kārtība, lielākoties tā ir šāda:

<i>7:00-8:20</i>	Ierašanās izglītības iestādē
<i>8:20-8:30</i>	Rīta vingrošana
<i>8:30-8:35</i>	Gatavošanās brokastīm
<i>8:35-8:50</i>	Brokastošana
<i>8:50-9:00</i>	Gatavošanās rīta cēlienam
<i>9:00-10:30</i>	Rīta cēliens, kas turpinās ar rotaļnodarbību (aktīvo mācību dienas daļu - mūzika, sporta un citas nodarbības)
<i>10:30-10:45</i>	Gatavošanās pastaigai
<i>10:45-11:30</i>	Pastaiga
<i>11:30-12:00</i>	Gatavošanās pusdienām
<i>12:00-12:30</i>	Pusdienas
<i>12:30-13:00</i>	Gatavošanās miegam
<i>13:00-15:00</i>	Diendusa
<i>15:00-15:20</i>	Piecelšanās
<i>15:20-15:30</i>	Gatavošanās launagam
<i>15:30-16:00</i>	Launags
<i>16:00-16:15</i>	Gatavošanās pastaigai
<i>16:15-18:00</i>	Rotaļnodarbības laukā un vecāku sagaidīšana

Katra šī dienas daļa ir kā rituāls bērniem, kas viņiem palīdz organizēties un saprast kas notiks tālāk. Agrās bērnības vecumposmā tam ir ļoti liela nozīme, jo bērnam katra mijiedarbība

ar apkārtējo vidi atstāj spēcīgu ietekmi uz smadzeņu un nervu sistēmu. Atkārtotās darbības palīdz nostiprināt viņu zināšanas. Piemēram rīta aplim ir ļoti svarīga nozīme, tas palīdz bērnam sagatavot sevi jaunai dienai. Bērnam tā ir ļoti svarīga dienas daļa un ja šis aplis tiek nokavēts, bērnu tas var padarīt nervozu un viņam ir ļoti grūti ieiet dienas ritmā, jo šis rituāls ir izlaists. Ļoti bieži šo pirmsskolas dienas režīma svarīguma ietekmi uz bērnu neizprot vecāki un to cik tas ir svarīgs viņu bērnam. Agrīnā vecumposma grupās tiek izmantotas dažādas metodes kas bērniem palīdz orientēties un saprast kas sekos tālāk, piemēram izmantojot attēlus vai kādu dziesmu, kas bērna liek saprast kāda darbība sekos.

Hedviga Montgomerija ir teikusi, ka visiem cilvēkiem ir nepieciešamība būt par daļu no kāda bara un tas pats ir arī ar bērniem. Viņiem arī ir svarīga šī sajūta, ka viņš ir daļa no kādas grupas. Ja bērni jūtas piederīgi pie kādas grupas, viņos izveidojas sociāla drošības izjūta, ko viņi nem līdzīgi dodoties ārpusaulē. Neatkarīgi no tā cik cilvēki veido šo baru, liela nozīme ir rituāliem un kopīgam mērķim (Montgomerija, 2019).

Jans Ūve Roge uzskata, ka tikpat svarīgi kā bērniem ļaut izdzīvot paša noteikto brīvo laiku ir arī ikdienas rituāli un rutīna. Rituāli un rutīna veido ieradumus, sniedz drošību un pašvērtību, savieno brīvību ar kārtību, - tie klusina ikdienas haosu un pūles (Roge, 2008). Tims Seldins uzsver, ka rutīnai ir labvēlīga ietekme uz bērnu. Pēc veiktā pētījuma Lielbritānijas ģimenēs, atklāj ka nekārtīga un haotiska vide atstāj negatīvu iespaidu uz bērna uzvedību. Turpretī visbiežāk slikta bērna uzvedība rodas no nekārtīgas vides nevis nepareizas audzināšanas (Seldins, 2020).

Agrīnajos gados ir ļoti svarīgi, lai visiem pedagogiem būtu laba rutīnas izjūta un tas, kā bērni no tās gūst labumu. Runājot, daloties rotaļlietās, mācoties gaidīt un palīdzot citiem ikdienas aktivitāšu laikā, bērni apgūst svarīgas sociālās prasmes, kas vēlāk viņiem palīdzēs skolā. Tā kā bērni aug un mācās, rutīna palīdz viņiem attīstīt drošības izjūtu un justies drošiem tajā, ko mēs bieži saucam par stabilu mācību vidi. Citiem vārdiem sakot, rutīna palīdz organizēt bērnu mācības. Ja bērni ir ievirzīti labā rutīnā, viņi ne tikai jūtas pārliecināti un kontrolēti, bet arī mācās attīstīt pozitīvas sociālās prasmes, kā arī sniedz gandarījumu par to, ka spēj darīt lietas sev (Harristown, Whitney, 2018).

„Dienas kārtība jeb grafiks attēlo visas dienas kopējo ainu. Lai izpildītu visu dienas kārtībā iekļauto, ir nepieciešams iedibināt rutīnu. Dienas kārtība kopā ar iedibināto rutīnu nodrošina izpratni par dienas norisēm, to paredzamību, kā arī veicina bērna pašregulācijas un neatkarības attīstību, tādejādi sekmējot demokrātiskas vides veidošanos. Rutīna var veicināt sociālo mijiedarbību un stiprināt bērniem drošības sajūtu. Tā arī veido izpratni par to, kādas būs tālākās darbības, kas noder bērniem savas tālākās rīcības plānošanā.” (Izglītības iniciatīvu centrs,

2020, 111). M. Alī uzsver, ka iemācoties atšķirt un saskatīt saikni dažādu norišu starpā, bērns mācās orientēties vidē un lēnām paplašina savu zināšanu loku (Alī, 2009).

“Sarežģītas situācijas izraisa bērnam stresa reakciju – sirds sāk sisties straujāk, ceļas asinsspiediens, un izdalās stresa hormons kortizols. Ja bērns saņem atbalstu no gādīga pieaugušā, šie simptomi tiek mazināti un bērns spēj veselīgi reaģēt uz stresu.” (Seldins, 2020, 121). Bērnam ir nepieciešams brīdinājums, ja tiks mainīti kādi plāni vai ja ir došanās uz kādu jaunu vietu, ir nepieciešams ar bērnu to laicīgi jau izrunāt. Šādas lietas bieži vien bērnus satrauc.

Viens no veidiem kā bērnam paziņot par kādām pārmaiņām ir ieviešot kādu rituālu, piemēram tiek dziedāta kāda dziesmiņa, kas bērnam liek saprast kādas konkrētas pārmaiņas notiks dzirdot šo dziesmiņu, vai kāda konkrēta darbība šobrīd ir jāveic. Arī vizuālie uzskates līdzekļi nav nekāds jaunums. Piktogrammu izvietošana arī bērniem var palīdzēt orientēties tajā, kas sekos, piemēram kalendārs kurā tiek norādīts kāda darbība ir šobrīd dienas ritā un kāda sekos. Piktogrammas arī bērniem var palīdzēt orientēties grupā vai kādas darbības veikšanā, piemēram ģērbšanās secība, gatavošanās brokastīm (roku mazgāšana, paliktņa uzlikšana uz galda, priekšauts, došanās pēc ēdiena) vai kas nepieciešams lai krāsotu ar gvašu krāsām (priekšauts, ota, ūdens, krāsa, papīra lapa). Piktogramma ir grafisks simbols, kurā ir ietverts vēstījums, izmantojot vizuālo līdzību ar kādu procesu vai fizisko objektu un tās ir ļoti noderīgas šajā vecumposmā no 1,5 – 3 gadiem. Piktogrammas var arī veidot izmantojot pašu bērnu attēlus, kur viņi veic kādu darbību. Piemēram, kad pirms roku mazgāšanas ir jāuzrauj piedurknes, lai tās nesaslāpinātu - var nofotografēt pašus bērnus ar uzrautām piedurknēm un izvietot šo attēlu kā piktogrammu vannas istabā. Attēli arī dod iespēju pieaugušajiem paskaidrot kādu informāciju, tā lai bērni kam vēl nav izveidojusies runa to saprastu. Piktogrammas ir arī ļoti noderīgas, lai bērniem palīdzētu noteikt emocijas. Emociju atpazīšana ir ļoti svarīga, it īpaši šajā vecumposmā.

Piktogrammas bieži tiek izmantotas bērniem ar īpašām vajadzībām, kuras kalpo par atskaites punktiem dienas rutīnā. Bieži vien mēs mēdzam aizmirst, ka piktogramma svar būt noderīga arī visiem bērniem. Piktogrammu izveide sākumā prasa lielu darbu, bet kad tās ir izveidotas, tās kalpo gadiem. Sākumā var likties, ka ieguldītais darbs piktogrammu izveidē var būt veltīgs, bet atcerieties ka bērniem ir nepieciešams laiks, lai pilnībā izprastu un pilnveidotu rutīnu. Daži bērni vēlēties manipulēt ar piktogrammām, kamēr citi tās novēros no attāluma, taču ātri vien varēs redzēt to pozitīvo ietekmi grupā (Allard, 2016).

Elena Notboma uzsver, ka vizuālā dienas plāna vai citu uzskates līdzekļu izveide ir viens no pirmajiem soļiem, lai atvieglotu bērna dzīvi. Uzskates līdzekļi palīdz bērnam tikt galā ar dienas ritmu un sniedz priekšstatu par darba kārtību. Plāns darbojas kā drošs un stabils atskaites punkts un skaidri zināma secība veicina bērna motivāciju (Notboma, 2008).

Autore Evelīna Sproģe stāstot savu pieredzi ar Montessori pedagoģiju, min cilvēku rituālus kā vienu no cilvēka pamattendencēm „Pie cilvēku pamattendencēm ir pieskaitāmas: Tieksme uz kārtību – haoss un juceklis var būt ļoti dezorganizējošs, tāpēc cilvēki cenšas lietas klasificēt – „salikt pa plauktiņiem”. Cilvēkiem patīk kārtība, tā dod drošību un prognozējamību. Ir divu veidu kārtības – iekšējā un ārējā. Kārtīga ārējā vide palīdz cilvēkam sakārtot iekšējo pasauli. Liekas, ka ikviens ir novērojis, cik svarīga pirmsskolas vecuma bērniem ir kārtība dienas ritmā, kārtība kādos dienas rituālos (piem., pirms gulētiešanas vai rīta cēlienā). Minēšu piemēru no ikdienas ar jaunāko dēlu. Mazgājot zobus, esam iedibinājuši šādu lietu kārtību – no sākuma zobus mazgā viņš, un pēc tam viņa zobus izmazgāju es. Reiz laika trūkuma dēļ teicu, ka šoreiz tikai mamma izmazgās viņam zobus. Galu galā šis process mums paņēma krietni ilgāku laiku, jo bija pretestība, neapmierinātība, skaļa protestēšana. Nākamajā reizē ieturējām ierasto kārtību un zobu mazgāšanas process noritēja bez aizķeršanās.” (Sproģe, 2013, 7).

Pie ikdienas rituāliem pieder arī grupas noteikumi, kas ir jāievēro katram kas tajā ierodas, ja nē tie var zaudēt savu nozīmi. „Noteikumi un robežas ir priekšraksti, kas bērniem nosaka konkrētas uzvedības normas un tādejādi novērš drošības apdraudējumus („Tu drīksti šķērsot ielu tikai pie luksofora zaļās gaismas signāla.”) vai palīdz iekļauties ģimenes dzīvē („Lūdzu, ieliec savu šķīvi pēc ēšanas izlietnē!”) (Freitele, 2017, 32).

„Lai bērni augtu patstāvīgi, domājoši un atbildīgi demokrātiskas sabiedrības pilsoņi, viņiem gan jāiesaistās grupas kārtības noteikumu izstrādē, gan arī būs jāiemācās tos ievērot. Daudzi pieredzējuši pedagogi ir pamanījuši, ka pastāv lielāka iespēja, ka bērni ievēros grupas noteikumus tad, ja paši būs iesaistījušies to izstrādē. Bērni bieži vien ierosina dažādus noteikumus un pedagogu uzdevums ir palīdzēt viņiem apkopot idejas, izstrādāt grupas likumus un noteikumus tā, lai var attiecināt uz dažādām situācijām.” (Izglītības un iniciatīvas centrs, 2020, 101).

A. Beresņeva uzskata ka bērniem nereti ir samērā grūti noteikt, ko drīkst un nedrīkst darīt, kur ir robeža starp slikto un labo. Tāpēc bērniem ir vajadzīgi konkrēti un precīzi noteikumi. Viņa uzskata ka bērns pats arī vēlas šos noteikumus, jo tie viņam atvieglojot dzīvi. Galvenais noteikumu mērķis ir pasargāt bērnu no nepatīkšanām un nelaimes gadījumiem, bet, no otras puses iemācīt tam atbildēt par savu rīcību (Beresņeva, 2017).

L. Freitele runājot par noteikumiem, uzsver to ka noteikumi zaudē savu nozīmi un labumu, ja to īstenošanā trūkst regularitātes. Bez regularitātes noteikumi kļūst par tukšiem vārdiem un bērni ātri to pamana, ar kādu regularitāti noteikumi darbojas (Freitele, 2017). Savukārt I. Aunīte un D. Kājiņa ir minējušas ka bērniem ir nepieciešama disciplīna un kārtība. Bērni grib un gaida robežas un noteikumus, jo tie dara viņu dzīvi saprotamu, paredzamu un drošu. Ierastās kārtības izjaukšana varot pat sarūgtināt bērnu (Kājiņa, Aunīte, 2006). Viņiem ir

jāiemācās orientēties, tādēļ ir nepieciešams strukturēts dienas ritms, kā arī regularitāte. Bērniem patīk noteikta kārtība, viņiem patīk zināt un paredzēt notiekošo, jo rituāli rada viņos kontroles izjūtu, kas palīdz ierobežot satraukumu. Anna Bikova min ka rituāli nomierina bērnu un tādējādi ļauj ar viņu vienoties par dažādām lietām. Kad bērns būs pieaudzis, viņš šos rituālus atcerēsies ar siltām atmiņām (Bikova, 2018).

Pašapkalpošanās jau sākas no agras bērnības un pirmsskolā tai ir liela nozīme arī mazajās grupiņās. Bērniem tas jau ir kā rituāls, ka ienākot no lauka viņi iespēju robežās noģērbjas paši, tas pats ir arī dodoties laukā ar apģērbšanos, protams arī dodoties diendusā. Roku mazgāšana ienākot no lauka, pēc labierīcību apmeklēšanas un dodoties ēst, kā arī pēc ēšanas. Galda uzklāšana – paliktnīša un galda piederumu uzlikšana, aiziešana pēc ēdiena. Pēc ēšanas bērns pieceļas, piestumj krēslīņu pie galda un tad novāc netīros traukus un paliktnīti, ko aiznes uz virtuvi. Šo visu pašapkalpošanās iemaņu īstenošana ir jau kā rituāls bērniem, viņi zina kurā mirklī kas ir jādara.

Helēna Helminga uzsver ka mazs bērns kā tikko sāk valdīt pār savām kustībām un lai valdītu pār tām, sāk atdarināt pieaugušo personu darbības. Tādā veidā bērns sāk kontrolēt savas sajūtas un locekļus, pielāgojas videi, aktīvi darbojas un orientējas tajā. Ar laiku bērns veido priekšstatus par dažādu darbu veikšanu un jau drīz spēj veikt tos pats (Helminga, 2006). “Šajos vingrinājumos kas pieder pie cilvēka ikdienas, lielā mērā atspoguļojas arī cilvēka psihiskā izturēšanās. Tāpēc tie ir svarīgi vingrinājumi, tie regulē cilvēka savstarpējās attiecības, tiem piemīt liels audzinošs spēks.” (Helminga, 2006, 29). Marija Montesori bērniem ir izveidojusi ļoti daudz šādu vingrinājumu. Montesori iedala šos vingrinājumus trīs grupās:

1. pašapkalpošanās vingrinājumi,
2. vingrinājumi, kas pakārtoti saskarsmei ar citiem,
3. vingrinājumi, kas attiecas uz rūpēm par apkārtējo vidi.

Galvenā vingrinājumu jēga ir personības veidošana, saistot uzmanību ar kustībām un sajūtām, koordinējot tās (Helminga, 2006). Šajā bērnu vecumā šo trīs iemaņu apgūšana ir pati svarīgākā, tas ir pamats visam, kas veido drošības sajūtu un neatkarību, kas bērnam ir ļoti nepieciešama. Helēna Helminga uzsver “Viņš mācās patstāvīgi apģērbties, nomazgāties. Viņš palīdz rūpēties par apkārtējo vidi, kas ir arī viņa vide. Iegūstot neatkarību, bērns vienlaicīgi vairāk apzināti iekļaujas savā vidē un kolektīvā. Praktiskās dzīves vingrinājumu rūpīga ieviešana sekmē ar pieklājību caurstrāvotas atmosfēras veidošanos, kur visi cits citu respektē.” (Helminga, 2006, 31). Savukārt Zane Višķere savā darbā ir minējusi “Praktiskās dzīves vingrinājumiem ir liela nozīme bērna attīstībā. Ar šo vingrinājumu starpniecību bērns gūst pārliecību pār savām kustībām, apgūst pašapkalpošanās prasmes, kuras tiks izmantotas visu turpmāko dzīvi. Tiek

sniegts nenovērtējams ieguldījums bērna personības pilnveidē – bērns mācās patstāvību, rūpīgumu, atbildību un spēju priecāties par ikdienišķiem sīkumiem.” Montessori materiāli palīdz bērniem izvairīties no haosa un orientēties ikdienas dzīvē. Šo visu ikdienā nepieciešamo iemaņu apgūšana, bērniem veidojas kā rituāls – roku mazgāšana pirms ēdienreizes, nobirušo drupaču saslaucīšana utt. Tims Seldins par to minējis, ka jau no ļoti agrīna vecuma bērni jūt vēlmi trenēt prasmes, kas vairo viņu patstāvību, jo tā ir maza bērna lielākais dzinulis (Seldins, 2020).

Viena no svarīgākajām pašapkalpošanās prasmēm tiek apgūta ēdienreīžu laikā, kad bērnam ir jāuzklāj un jānovāc galds. D. Gulbe uzver ka „Ēdienreize bērnudārzā pilda vairākas funkcijas. Pirmkārt, protams, tiek remdēts izsalkums, bet ne tikai. Ēdienreizes ir iespēja bērnam veidot patstāvību un rūpes par sevi, cieņpilnu attieksmi pret ēdienu un pret galda piederumiem.” (Gulbe, 2019, 64).

Otra svarīgākā pašapkalpošanās iemaņa ir ģērbšanās, kas bērniem prasa ilgu laiku lai apgūtu un īstenotu. S. Deivisa uzskata ka „Mazuļiem patīk visu ko apgūt. Mazuļiem patīk atkārtot prasmes, līdz viņi tās apgūst. Pavērojiet viņus un paskatieties, ko viņi cenšas apgūt. Parasti tas ir kaut kas pietiekami grūts, lai ar to nāktos pacīnīties, taču ne tik grūts, lai viņi padotos. Viņi atkārtos procesu neskaitāmas reizes, līdz būs to apguvuši pilnībā, un pēc apgūšanas pievērsīsies kam citam.” (Deivisa, 2020, 15). Tas liecina par to ka bērni ir ieinteresēti apgūt pašapkalpošanās iemaņas.

Došanās uz podiņu ir svarīgs process bērniem mazajās grupiņās. Tas ir ceļš uz atradināšanos no pampera, kas ir katra vecāka sapnis. Došanās uz podiņu norisinās pēc ēšanas un pirms došanās laukā. A. Vecgrāve uzsver ka sākumā kad radina uz podiņa bērnu, atļaut tam sēsties uz tā pašam un ļaut sēdēt tur cik ilgi tam tīk, arī ja neko nedara. Būtiskākais šajā procesā ir tas, lai bērnam šis process būtu patīkams. Par neveiksmēm uz podiņa nedrīkst bērnu kaunināt, nedz pazemot (Vecgrāve, 2005).

Žurnālā Bērnudārznieks uzsver „Labs piemērs, kā bērnam ļaut apgūt podiņu ir podiņa trenniņš. Tādu parasti īsteno bērnudārzos, kad mazuļus uz podiņa sēdina noteiktos laikos. Ko tas nozīmē? Tas nozīmē, ka bērnam ir jāapsēžas uz poda piecas līdz septiņas minūtes pēc katras lielās ēdienreizes. Tas ir svarīgi tāpēc, ka 30 minūtes pēc ēšanas pastiprinās zarnu darbība.” (Šaure, 2020,67). Bērniem grupiņā jau tas ir kā rituāls, kad pēc katras ēdienreizes jāiet pasēdēt uz podiņu un arī pirms laukā iešanas.

M. Montesorī uzskata ka pirmā un jo īpaši otrā dzīves gadā bērnam ir raksturīga pozitīva nepieciešamība redzēt priekšmetus to ierastajās vietās un tos lietot ierasto funkciju veikšanai. Ja kāds izjaucot ierasto kārtību, tad bērns jūtas dziļi aizvainots un vīlies. Viņš atliek priekšmetus atpakaļ pareizajās vietās, tādejādi sevi aizstāvot (Montesori, 2019). Turpretī S. Deivisa raksta ka katru dienu viss atkārtojas un ir tā pati dienas kārtība. Lietas atrodas tajās pašās vietās un

noteikumi pastāv tieši tādi paši, tas bērnam palīdz saprast, aptvert savu pasauli un zināt, kas ir sagaidāms (Deivisa, 2020).

I. Prudņikova kārtību raksturo kā vienu no interesantākajiem sensitīvajiem periodiem, t.s. „kārtības periods”. M. Montesori apgalvojusi, ka bērnam, sākoties otrajam dzīves gadam piemīt „raksturīga kārtības mīlestība”, kas turpinās vēl divus gadus (Prudņikova, 2004). Pēc I. Prudņikovas domām „Bērnam kārtība un stabilitāte apkārtējā vidē ir nepieciešama tāpēc, ka viņš veido pats sevi no šīs vides elementiem. Viņa prāts nav tikai apkārtējās vides spogulis. Jau no paša sākuma notiek informācijas atlase, veidojot bērna priekšstatu krātuvi. No paša sākuma darbojas kārtības princips, un tas ir pamatā tālākai priekšstatu veidošanai. Bet šis kārtības princips prasa palīdzību, sava veida atbalstu – lietu stabilu kārtību ārpusaulē. Tas arī ir iemesls, kāpēc bērns šajā vecumā tik ļoti vēlas ierastu vidi, kurā lietas atrastos parastajās vietās un tiktu lietotas parastiem mērķiem. Pieaugušajam ir bagāta pieredze, bet bērnam tādas nav, un tāpēc viņš ir atkarīgs no apkārtējās vides. M. Montesori viedoklis ir, ka kārtības mīlestībai bērna attīstībā par cilvēku ir liela nozīme.” (Prudņikova, 2004, 22-23).

Šī kārtības ievērošana agrīnajā bērnībā ir kā rituāls bērnam, ka viņam ir nepieciešams ka katra lieta ir viņam zināmā vietā. Pirmsskolā viņam ir svarīgi ka viņš zina kur atrodas viņa skapītis, dvieļītis, gultiņa, krēsliņš

Pirmsskolā diendusai arī ir izveidota sava kārtība, diendusa norit pēc pusdienu ēšanas. Pirms gulēšanas bērni aiziet uz podiņiem, iztīra zobus un tad paņem savu krēsliņus no galdiem un dodas uz guļamistabu. Iespēju robežās bērni paši noģērbjas un uzvelk pidžamas. Pirms gulēšanas bērniem tiek stāstīta pasaka vai uzslēgta kāda mierīga mūzika, vai abi. Tims Seldins uzsver, ka gulētiešana var kļūt par īpašu rituālu, jo rituāli palīdz bērniem nomierināties, kā ar justies droši. Pasaciņas palīdz bērniem nomierināties un noskaņoties uz gulētiešanu. (Seldins, 2020) S. Deivisa uzsver, ka citi bērni priecājas par grāmatu lasīšanu, bet citi var iemigt paši un viņiem nevajag grāmatu lasīšanu. Ja bērniņi ir paēduši, labi paspēlējušies un viņiem autiņbiksītes ir sausa, bet viņi raud, tad tas vienīgi var liecināt par to ka viņi ir gatavi iemigt. Tomēr autore neuzskata ka bērnam vajadzētu ļaut vienam raudāt. Ieteicams bērniņam blakus gultai apsēsties tiklīdz gulētiešanas rituāls ir pabeigts, pamasēt viņam muguriņu un mierināt viņu. (Deivisa, 2020) Katram bērniņam ir savs rituāls kā viņš iemieg, citam ar to nav problēmas, citam ilgāk jāpavārtās līdz aizmieg, kādam atkal vajag lai pasēž blakus – pamasē muguriņu, vai paglauda galviņu. Rituāli palīdz bērniem noskaņoties uz došanos diendusai.

Pie rituāliem var piederēt arī dažādi pirmsskolas grupiņu individuāli izveidotie rituāli, piemēram svinot dzimšanas dienas. Tims Seldins stāsta par to ka Montesori pirmsskolas izglītības iestādēs, atzīmējot bērnu dzimšanas dienas, tiek izmantots īpašs svētku rituāls un tajā nav likts uzsvars uz ballīti, dāvanām un saldumiem (Seldins, 2020). “Dzimšanas dienas ballītēm

Montesori stilā ir cita ievirze: to mērķis ir paplašināt bērna zināšanas par pasauli un piešķirt svētkiem svinīgu noti. Bērniem tiek dots pirmais ieskats Zemes un saules attiecībās, un viņi uzzina, ka gads ir laiks, kas nepieciešams, lai Zeme vienu reizi veiktu pilnu apli ap Sauli. Bērniem tiek arī izstāstīts viņu dzīvesstāsts – gadu pa gadam no dzimšanas brīža līdz pat šodienai.” (Seldins, 2020, 168). Var arī būt rituāls, ka pirmais bērns kas atnāk uz pirmsskolu, būs tas kas pabaros zivtiņas, vai palīdzēs izslaucīt grupiņu, jo tieši praktiskās dzīves vingrinājumi tik ļoti uzrunā mazos bērnus un dod viņiem kāroto atbildība sajūtu.

Bērnu ikdienas dzīves rutīna un pieredze katru dienu iet savu ceļu — tā spēlē nozīmīgu lomu viņu dzīvēs un mācībās. Patiesībā rutīna un visi rituāli, un dienas riti, kas ir saistīti ar to veikšanu, šķiet, var aizņemt lielāko dienas daļu! Ēdienreizes, miega un atpūtas laiks, autiņbiksīšu nomaiņa un labierīcību apmeklēšana, personīgās higiēnas un pašaprūpes aktivitāšu veikšana. Pāreja no vienas dienas daļas uz citu ir bērnu ierasta nodarbība. Tā bieži notiek katru dienu vienā un tajā pašā laikā, un tiek veikta vienā un tajā pašā veidā (Winderlich, 2017). Rituālu ieviešana pirmsskolā ir ļoti svarīga, tā atvieglo bērnu dzīvi un rada drošības sajūtu, it īpaši adaptācijas periodā, kā arī atvieglo bērna dienas ritu.

Secinājumi:

1. Bērnam ir nepieciešama pēc kārtības gan grupā, gan dienas kārtības – režīma.
2. Bērniem ir vēlme pēc noteikumiem un robežas, tie viņiem atvieglo dzīvi. Šie noteikumi arī sagatavo bērnu tālākai nākotnei, kad viņi sastapsies ar dažādiem likumiem, kas jāievēro.
3. Ir dažādi rituāli ar ko bērni sastopas pirmsskolā, kas viņiem palīdz apgūt daudzas iemaņas.
4. Pateicoties dienas režīmam, bērns zina kas sekos tālāk un tas palīdz viņam orientēties dienas gaitā un vieglāk to pavadīt pirmsskolā.
5. Ļoti svarīgi ir informēt vecākus par dienas rita svarīgumu viņu bērniem.
6. Rituāli un rutīna bērniem palīdz izvairīties no ikdienas haosa un satraukuma.
7. Vēlme pēc rituāliem šajā vecumposmā ir normāla parādība.
8. Šajā vecumā bērniem ir liela vēlēšanās apgūt prasmes, kas vairo viņos patstāvību.

3. Pētījums par bērnu ikdienas rituālu nozīmi pedagoģiskajā procesā pirmsskolā

3.1. Pētījumā izmantotās metodes un pētījuma plāns

Balstoties uz teorētiskajā daļā gūtajām atziņām autore veica empīrisko pētījumi. Šī empīriskā pētījuma mērķis bija noskaidrot ikdienas rituālu nozīmi pedagoģiskajā procesā pirmsskolā agrās bērnības vecumposmā. Lai sasniegtu izvirzīto mērķi, veikti šādi uzdevumi:

1. tika atlasīti 11 bērni pēc nejaušības principa vienas grupas ietvaros no 1,5 – 3 gadiem un tika veikta bērnu uzvedības pedagoģiskais novērojums;
2. tika pētīti agrās bērnības vecumposma bērnu ikdienas rituāli pirmsskolā;
3. tika pētīts dienas rits un bērnu darbības kurās būtu nepieciešams ieviest jaunus rituālus;
4. tika veikta anketēšana pirmsskolas pedagogu vidū, kas strādā ar agrās bērnības vecumposmu;
5. tika veikti rituālu jaunievedumi – izmēģinājuma darbība;
6. izmēģinājuma darbība tika īstenota 1 kalendāro mēnesi (1.-31.10.2020.);
7. atkāroti veikts bērnu uzvedības pedagoģiskais novērojums;
8. tika izdarīti secinājumi un priekšlikumi.

Izmantotās pētīšanas metodes:

1. teorētiskās literatūras analīze un sintēze apvienojamā ar praktisko pieredzi;
2. bērnu novērošana;
3. dokumentu analīze;
4. pedagoģiskā izmēģinājuma darbība (eksperiments);
5. iegūto datu analīze.

Empīriskā pētījuma īstenošanā tika pielietotas autores praktiskās darba iemaņas apvienojumā ar iegūto informāciju no zinātniskās literatūras, tika veikta bērnu novērošana, izmēģinājuma darbības īstenošana un datu analīze.

3.2. Pētījuma mērķauditorijas raksturojums

Darba autore, lai noskaidrotu kādi nosacījumi ir jāievēro ikdienas rituālu organizēšanā pedagoģiskajā procesā pirmsskolā agrās bērnības vecumposmā, veica izmēģinājuma darbību Saldus novada pirmsskolas izglītības iestādes „Z” vienas grupas 11 bērniem agrās bērnības vecumposmā no 1,5 līdz 3 gadiem. Tika novēroti un analizēti pirmsskolas agrās bērnības vecumposma bērnu ikdienas rituāli un darbības, kurās nepieciešams ieviest jaunievedumus, jeb rituālus.

Pirmsskolas izglītības iestāde „Z”. Izglītības iestāde atrodas Saldus pagastā. Iestādei piešķirts zaļais karogs. Galvenie virzieni - vides izglītība, bērnus iepazīstināt ar dabu un dabas saudzēšanu, nodarbības notiek arī ārā svaigā gaisā (atbilstoši pirmsskolas izgl. prog.). Viena no galvenajām metodēm kas tiek izmantota mācību procesā ir brīvdabas pedagoģija. Iestādē tiek atzīmētas vairākas ar vides aizsardzību saistītas dienas, piemēram – Pasaules meža diena, Ūdens diena, Zemes diena, Zemes stunda utt. Protams, iestādē tiek organizētai arī visādi pasākumi un svētku svinēšanas. Izglītības iestādē ir arī dejošanas pulciņš, kas tiek organizēts divas dienas nedēļā (otrdiena, ceturtdiena).

Iestādes darba laiks ir piecas dienas nedēļā, no 7.00 – 18.00. Pirmsskolas izglītības iestādē darbojas sešas grupiņas, bērni vecumā no 1,5 – 7 gadiem un 28 darbinieki. Iestādes darbinieku kolektīvs sastāv no 12 skolotājām, 8 skolotāju palīgiem, medmāsas, logopēds, saimnieciskās daļas vadītāja, sporta skolotājas, mūzikas skolotājas, apkopējas, metodiķes, vadītājas.

Izglītības iestādē ir divas grupiņas, kur bērni ir vecumā no 1,5 – 3 gadiem. Šajās grupiņās ir divas skolotājas un divi skolotāju palīgi. Pirms diviem gadiem iestādē vēl bija tikai četras grupiņas, bet tika izveidotas vēl divas jaunas grupiņas, jo bija ļoti daudz bērnu. Pēdējos gadus pirmsskolas izglītības iestādi apmeklē nedaudz pāri pa 100 bērniem.

Pirmsskolas izglītības iestāde „Z” nodrošina:

- 5 un 6 gadīgo bērnu obligāto sagatavošanu pamatizglītības apguvei;
- vispusīgu bērnu fizisko, garīgo un psiholoģisko attīstību;
- rotaļas, pastaigas svaigā gaisā;
- ekskursijas, svētkus, jautrus pasākumus;
- pirmsskolas programmas apguvi - valodas attīstībā, literatūrā, matemātikā, zīmēšanā, veidošanā, konstruēšanā, mūzikā, dabas mācībā, rokdarbos, sportā;
- kvalificētu pedagogu rūpes par jūsu bērnu visas dienas garumā;
- veselīgu un garšīgu ēdināšanu 3 reizes dienā.

Vērojamo bērnu īss raksturojums (bērnu vārdi ir mainīti):

Eduards (2 g. 2m.) – Zēns ir vienīgais bērns ģimenē. Uz pirmsskolu zēnu ved tētis, pakaļ nāk gan tētis, gan mamma. Zēna adaptācija pirmsskolā norit vēl šobrīd, zēns joprojām ir ļoti emocionāls. Atvadas ierodoties pirmsskolā ir vieglas, bet tajā pašā laikā zēns atvadoties ir ļoti emocionāls. Vienīgais brīdis kad zēns nomierinās ir pastaigas laikā, vai kad kāda nodarbe viņu ļoti aizrauj, vairāk viņš ir vērotājs. Eduarda vārdu krājums nav plašs, bet zēns runā skaidri un saprotami.

Everts (2 g. 2 m.) – Zēnam ir gadu vecāks brālis. Zēnu uz pirmsskolu ved mamma un arī pakaļ nāk mamma. Zēns pirmsskolas gaitas uzsāka jau iepriekšējā mācību gadā, februārī. Adaptācija bija veiksmīga jo tad ar viņu vienā grupā nāca arī viņa vecākais brālis. Šobrīd zēns ir adaptējies ļoti labi un pirmsskolā ierodas ar prieku, pat nav nepieciešams atvadīties, skriešus nāk iekšā grupā. Everts vēl skaidri nerunā, vārdu krājums ir ļoti mazs, pārsvarā izmanto tādus vārdus kā - es, jā, nē, mamma un tētis.

Nora (2 g. 10 m.) – Meitenei ir mazāka māsa, kura vēl nav gadu veca. Noru uz pirmsskolu ved gan mamma, gan tētis, tāpat arī pakaļ nāk abi vecāki. Meitene pirmsskolu sāka apmeklēt tikai šajā mācību gadā. Sākumā likās ka meitenei ar adaptāciju problēmu nebūs jo bija ļoti ieinteresēta nākt uz pirmsskolu, taču kad bija jāsāk gulēt diendusu meitene kļuva emocionāla. Katru dienu no rīta bija grūtas atvadas un visu laiku vaicāja pēc mammas, vairāk pavada laiku blakus skolotājai nevis atrod sev nodarbošanos. Meitene jau samērā skaidri runā, tikai sevi uzrunā kā trešajā personā.

Haralds (1 g. 8 m.) – Zēnam ir trīs brāļi, divi mācās skolā un viens ir gadu vecāks, kas apmeklē šo pašu pirmsskolas izglītības iestādi. Uz pirmsskolu zēnu ved mamma un arī pakaļ nāk mamma. Sākumā Haralds ar brāļi bija ielikti vienā grupiņā, bet tad tika izšķirti. Brāļu izšķiršana bija pozitīva, jo vecākais brālis bija tas kas vairāk raudāja un līdz ar to Haralds kļuva emocionāls. Zēna adaptācija pirmo nedēļu pēc izšķiršanas ar brāļi bija ļoti emocionāla vairākas dienas, gulēšana bija viss grūtākā. Nākamā nedēļā jau viss bija ļoti labi un problēmu nebija. Zēns ir pozitīvs un vienmēr atrod sev patstāvīgi nodarbošanos grupā. Haralds vēl īsti nerunā, lieto tikai tādus vārdus kā mamma un tētis.

Berts (2 g. 2m.) – Zēnam ir gadu vecāks brālis. Uz pirmsskolu zēnu ved tētis vai opis, pakaļ nāk tētis, opis vai mamma. Pirmsskolu Berts sāka apmeklēt iepriekšējā mācību gada februārī. Adaptācija pagājušā mācību gadā noritēja mierīgi, jo ar zēnu vienā grupā nāca arī viņa brālis. Zēns pirmsskolā katru dienu ierodas priecīgs un vienmēr ienākot grupā atrod sev nodarbošanos patstāvīgi. Berta vārdu krājums ir mazs, bet viņš ļoti cenšas runāt.

Eva (1 g. 5m.) – Meitene ir vienīgais bērns ģimenē. Uz pirmsskolu Evu ved mamma, arī pakaļ nāk mamma. Adaptācija meitenei noritēja veiksmīgi, ļoti ātri pierada. Grūtības sagādāja došanās gulēt, bet tikai mirklis līdz iemiga. Evai vārdu krājums ir ļoti mazs, bet viņa ļoti daudz cenšas runāt. Ienākot grupā meitene vienmēr patstāvīgi atrod sev nodarbošanos.

Noa (1 g. 11m.) – Zēnam ir māsa, kura ir 15 gadus veca. Uz pirmsskolu zēnu ved gan mamma, gan tētis un arī pakaļ nāk abi vecāki. Adaptācijas sākumā pirmās divas nedēļas bija grūtas, zēns bija ļoti emocionāls. Šobrīd zēnam ierašanās pirmsskolā nesagādā grūtības, viņš ir kļuvis ļoti patstāvīgs. Ienākot grupā vienmēr atrod sev nodarbošanos patstāvīgi. Noa vēl skaidri nerunā, izmanto savā valodā tādus vārdus kā – mamma, tētis, jā, nē, gulēt, nāks, būs.

Miks (2 g. 5 m.) – Vienīgais bērns ģimenē. Uz pirmsskolu ved mamma un arī pakaļ nāk mamma. Sākumā atvadas bija ļoti grūtas. Adaptācijas sākums bija grūts, jo sākumā ieradās dažas dienas un tad vairākas nedēļas slimoja. Atgriežoties no slimošanas pēc dažām dienām atkal zēns nepilnas divas nedēļas slimoja un neapmeklēja pirmsskolu. Atgriežoties vairākas dienas problēmas radīja ēšana, bet ar skolotāja palīdzību nedaudz arī ēda kādā no ēdienreizēm. Miks vēl skaidri nerunā, savā runā izmanto tādus vārdus kā – brummm, mamma, nē, jā un atveido vēl dažādas skaņas.

Zita (3 g. 4 m.) – Meitenei ir vecāks brālis, kuram jau ir 18 gadi. Pirmsskolu meitene apmeklēt sāka jau iepriekšējā mācību gadā. Meiteni uz pirmsskolu ved mamma vai ome, tāpat arī ar nākšanu pakaļ, nāk mamma vai ome. Zītai ierašanās pirmsskolā nesagādā grūtības. Meitene ļoti labi un skaidri runā, viņai ir ļoti plašs vārdu krājums. Ienākot grupā meitene ātri atrod sev nodarbošanos.

Jānis (3 g. 3m.) – Zēnam ir mazāks brālis, kam vēl nav gads. Uz pirmsskolu Jāni ved tētis, arī pakaļ nāk tētis. Jānis pirmsskolu apmeklē jau otro mācību gadu. Ierašanās pirmsskolā un atvadišanās nesagādā zēnam problēmas. Jānis ļoti skaidri runā un viņam ir ļoti plašs vārdu krājums. Zēns bieži runā un uzdod jautājumus pieaugušajiem grupā. Ienākot grupā, vienmēr patstāvīgi atrod sev nodarbošanos.

Pauls (3 g. 5 m.) – Zēnam ir divus gadus vecāks brālis, kas arī mācās šajā pirmsskolas izglītības iestādē. Zēns pirmsskolu sāka apmeklēt jau iepriekšējā mācību gadā. Uz pirmsskolu viņu ved gan mamma, gan tētis, tāpat arī pakaļ nāk abi vecāki. Ierašanās pirmsskolā un atvadas nesagādā problēmas. Pauls jau skaidri un saprotami runā, taču klusā balsī. Vaicā ja kaut kas ir nepieciešams vai vēlas ko noskaidrot. Zēns ir emocionāls, ja kāds apkārt raud, viņš pats paliek skumjš. Nodarbošanos ienākot grupā atrod patstāvīgi.

3.3. Pētījuma norises apraksts

Pētījums ilga 1 kalendāro mēnesi, no 2020. gada 1. oktobra līdz 31. oktobrim. Lielākā daļa bērnu savas gaita pirmsskolā ir uzsākuši tikai šajā mācību gadā. Bērnu apmeklējums šajā mēnesī bija labs, vairāki bērni tieši šajā mēnesī atgriezās no slimošanas.

Daudzi bērni jau bija labi adaptējušies septembra mēnesī un labi iejutušies savā grupiņā. Bērni kas bija sākuši jau savas pirmsskolas gaitas pagājušā mācību gadā protams bija labāk iejutušies grupiņā. Varēja novērot, ka tīs gadīgi bērni ļoti atšķiras no jaunpienācējiem grupiņā, kam vēl daži nav divi gadi, viņi vairāk runā un ir drošāki un aktīvāki. Tas viss protams ir saistīts ar bērnu vecumposma iezīmēm. No 11 bērniem ko autore novēroja, 6 audzēkņi ir tie kas uzsāka savas gaitas pirmsskolā šajā mācību gadā.

Pētījuma sākumā darba autore veica bērnu dienas rita vērojumu. Tika novērotas bērnu prasmes veikt ikdienas darbības, kurās nepieciešams ieviest kādu jaunievedumu, jeb rituālu. Darba autore vēroja bērnus, viņu prasmes un kādu darbību veikšanai viņiem ir nepieciešams pamudinājums vai atgādinājums. Pēc vērojumu veikšanas, tika izstrādāti vairāki kritēriji pēc kuriem novērtēt bērnu spējas pedagoģiskajā procesā pirmsskolā agrās bērnības vecumposmā.

Kritēriji pēc kuriem tiek novērtētas bērnu prasmes:

1. Bērns dodas mazgāt rokas patstāvīgi;
2. Bērns kārtro rotaļlietas beidzot ar tām spēlēties;
3. Bērns ievēro ģērbšanās secību dodoties laukā;
4. Bērns sasveicinās ierodoties izglītības iestādē.

Katru kritēriju var novērtēt 3 punktu skalā:

1. 1 punkts, ja kritērijs netika ievērots vai tika ievērots ar vairākkārtēju pamudinājumu;
2. 2 punkti ja kritērijs tika ievērots reti vai ar atgādinājumu;
3. 3 punkti ja kritērijs tika ievērots vienmēr.

Ņemot vērā augstāk minēto, rituālu ievērošana tika sakārtota pa līmeņiem:

1. Ar 10-12 punktiem ir vērtējams augsts patstāvīgu darbību ievērošanas līmenis;
2. Ar 6-10 punktiem vidējs;
3. 1-5 punktiem zems.

Trīs punktus ieguva bērni, kuri ievēroja minēto ikdienas darbību bez pedagoga atgādinājuma. Divus punktus ieguva tie bērni, kuriem bija nepieciešams atgādinājums par konkrētās ikdienas darbības veikšanu. Vienu punktu ieguva tie bērni kuriem bija nepieciešams vairākkārtējs atgādinājums un pamudinājums, lai veiktu minētu ikdienas darbību.

1. tabula. Kritēriji bērnu prasmju novērtēšanai.

Rādītāji Kritēriji	Augsts (3 punkti) Dara	Vidējs (2 punkti) Dažreiz dara	Zems (1 punkts) Nedara
1. Bērns dodas mazgāt rokas patstāvīgi.	Vienmēr dodas mazgāt rokas pirms ēdienreizēm bez uzaicinājuma.	Ir nepieciešams atgādināt ka jādodas mazgāt rokas pirms ēdienreizēm.	Bez individuāla vairākkārtēja uzaicinājuma doties mazgāt rokas, to neizdarīs.
2. Bērns kārtro rotaļlietas beidzot ar tām spēlēties.	Vienmēr noliek rotaļlietas vietā, kad ir beidzis ar tām spēlēties.	Ir nepieciešams atgādinājums nolikt rotaļlietas vietā kad ir beidzis ar tām spēlēties.	Bez individuāla vairākkārtēja atgādinājuma nenoliks rotaļlietas vietā.
3. Bērns ievēro ģērbšanās	Vienmēr ģērbjas ievērojot pareizu	Ir nepieciešams atgādinājums par	Ir nepieciešams individuāli norādīt

secību dodoties laukā.	ģērbšanās secību.	ģērbšanās secību.	uz katru konkrētu apģērba gabalu kad kurš ir jāvelk.
4. Bērns sasveicinās ierodoties izglītības iestādē.	Vienmēr sasveicinās ierodoties pirmsskolā.	Ir nepieciešams sasveicināties, tādējādi atgādinot bērnam ka ir nepieciešams atņemt sveicienu.	Nereagē uz sveicienu pat tad ja ar viņu vairākas reizes sasveicinās.

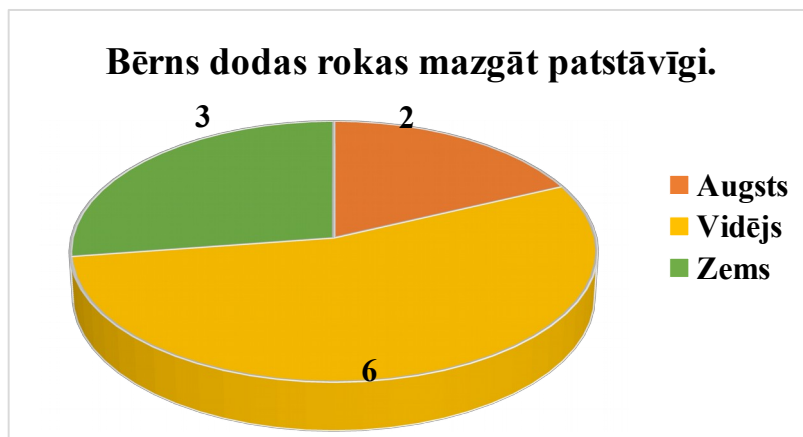
Pēc iepriekš izstrādātiem kritērijiem sk. 1. tabulu. Bērnu prasmes tika novērtētas pirms minētajām ikdienas darbībām tika ieviesti jaunievedumi. Pētījums tika veikts 2020. gada oktobra sākumā.

2. tabula. Bērns dodas mazgāt rokas patstāvīgi.

Bērna vārds	Eduards	Everts	Nora	Haralds	Berts	Eva	Noa	Miks	Zita	Jānis	Pauls
Kritērijs											
Augsts									3	3	
Vidējs	2		2	2	2	2	2				
Zems		1						1			1

Apskatot 2. tabulas rādītājus, var secināt ka lielākai daļai bērnu (Eduards, Nora, Haralds, Berts, Eva) ir nepieciešams atgādinājums no pedagoga puses, ka pirms ēdienreizēm ir jādodas mazgāt rokas. Lielākoties bērni pirms brokastīm, ienākot iekšā no lauka vai pirms launaga rotaļājas. Kad bērniem tiek paziņots, ka dosimies brokastīs, lielākā daļa nereaģē un turpina spēlēties. Divi bērni (Jānis, Zita) patstāvīgi dodas mazgāt rokas pirms ēdienreizēm, tiklīdz dzird ka jādodas ēst, viņi ir pirmie kas nomazgā rokas., iespējams jo tie ir trīsgadnieki un jau otro gadu nāk pirmsskolā. Trīs bērniem (Everts, Miks, Pauls) ir nepieciešams individuāls atgādinājums par roku mazgāšanu, parast šie bērni ir ielīduši rotaļu stūrī un turpina spēlēties arī tad ja pedagogs uzrunā bērnus par to ka ir jādodas mazgāt rokas. Autore ir ievērojusi, ka Mikam ir nepieciešams ka viņu paņem aiz rokas un aizved mazgāt rokas.

1. attēls. Bērns dodas rokas mazgāt patstāvīgi.

Apskatot 1. attēla datus var secināt, ka trīs bērni bez individuāla vairākkārtēja uzaicinājuma, nedodas mazgāt rokas pirms ēdienreizēm. Sešiem bērniem nepieciešams atgādināt ka ir jādodas mazgāt rokas pirms ēdienreizēm, taču tikai divi bērni dodas rokas mazgāt pirms ēdienreizēm patstāvīgi.

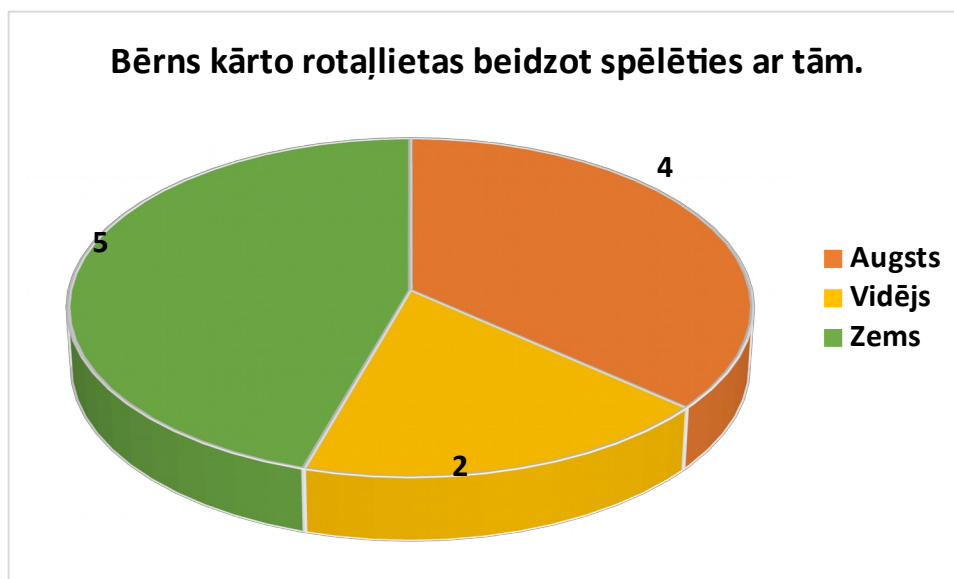
3. tabula. Bērns kārtu rotaļlietas beidzot ar tām spēlētis.

Bērna vārds	Eduards	Everts	Nora	Haralds	Berts	Eva	Noa	Miks	Zita	Jānis	Pauls
Kritērijs											
Augsts								3	3	3	3
Vidējs					2		2				
Zems	1	1	1	1		1					

Apskatot 3. tabulas rādītājus, var secināt ka vairāk kā puse bērnu nekārto rotaļlietas bez atgādinājuma, kad beidz ar tām spēlētis. Pieciem bērniem (Eduards, Everts, Nora, Haralds, Eva) ir nepieciešams individuāls atgādinājums, lai noliktu rotaļlietas vietā. Darba autore ir ievērojusi, ka Evu ir nepieciešams vairākas reizes uzrunāt un norādīt uz rotaļlietām kuras ir jānoliek atpakaļ vietā, tas pats ir ar Haraldu. Eduardam ir nepieciešams pieiet klāt un individuāli atgādināt, ka viņš ir spēlējis ar konkrētajām rotaļlietām un ka tās ir jānoliek atpakaļ vietā. Nora un Everts pēc atgādinājuma, ka jānoliek rotaļlietas atpakaļ vietā no kuras tās paņēma cenšas tās ielikt tuvākajā plauktā kas pagādās ceļā, lai gan viņi zina kur ir rotaļlietu īstā vieta. Diviem bērniem (Berts, Noa) ir nepieciešams atgādinājums nolikt rotaļlietas vietā pēc spēlēšanās ar tām. Noa arī ir gatavs nolikt citu bērnu rotaļlietas vietā, ar kurām viņš nav spēlējis, ja viņam to palūdz. Četri bērni (Miks, Zita, Jānis, Pauls) noliek savas rotaļlietas vietā kad ir beiguši ar tām spēlētis. Miks noliks arī citu bērnu rotaļlietas ar kurām pats nav spēlējis vietā, viņam ļoti patīk palīdzēt citiem

bērniem lasīt izbirušus kastaņus, zirņus un citas smalkas lietas. Jānis turpretim palīdzēs kārtot rotaļlietas tikai pieaugušajiem, bet ne citiem bērniem.

2. attēls. Bērns kārtu rotaļlietas beidzot spēlēt ar tām.

Apskatot 2. attēla datus, var redzēt, ka pieciem bērniem ir nepieciešams individuāls jeb vairākkārtējs atgādinājums nolikt rotaļlietas vietā beidzot ar tām spēlēt. Turpretī četri bērni patstāvīgi noliek rotaļlietas vietā, kad ir beiguši ar tām spēlēt. Taču diviem bērniem ir nepieciešams atgādinājums nolikt rotaļlietas vietā pēc spēlēšanās ar tām.

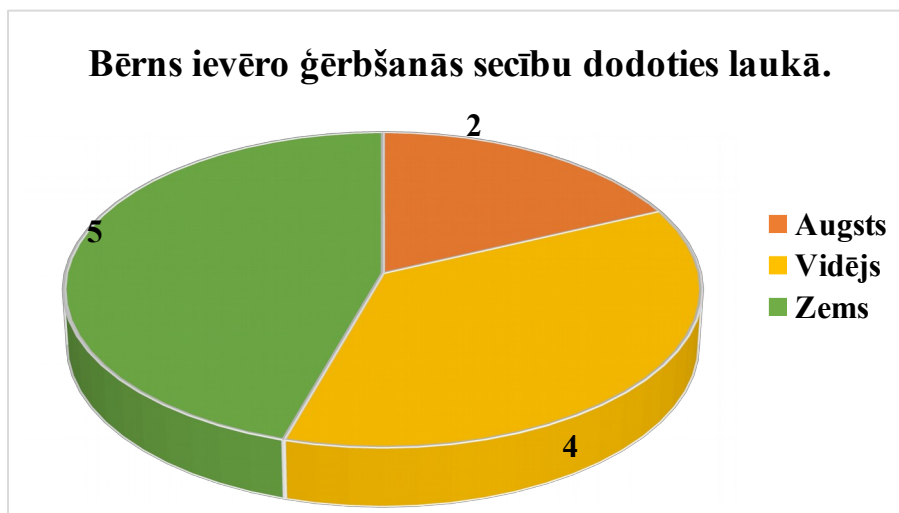
4. tabula. Bērns ievēro ģērbšanās secību dodoties laukā.

Bērna vārds	Eduards	Everts	Nora	Haralds	Berts	Eva	Noa	Miks	Zita	Jānis	Pauls
Kritērijs											
Augsts									3	3	
Vidējs			2		2		2				2
Zems	1	1		1		1		1			

Apskatot 4. tabulas rādītājus var secināt, ka pieciem bērniem (Eduards, Everts, Haralds, Eva, Miks) ir nepieciešams individuāli norādīt uz apģērbu gabaliem kuri ir jāvelk dodoties laukā un arī kādā secībā tie ir jāvelk. Pēc informācijas no vecākiem, Miks ir tikai tagad sākot savas gaitas pirmsskolā sācis apgūt ģērbšanās iemaņas, lai gan viņam jau ir 2,5 gadi, jo līdz šim viņu ir ģērbuši vecāki. Darba autore ir novērojusi, ka Eduardam ir nepieciešams sēdēt blakus un norādīt uz konkrētu apģērbu kurš ir tajā mirklī jāvelk, tiklīdz pedagogs no viņa atiet viņš kļūst emocionāls. Evertam un Haraldam arī ir nepieciešams norādīt kurš apģērbs ir jāvelk pirmais –

bikses un tad zābaki, palīdzot tos uzvilkt. Tālāk norādot kas ir jāvelk, viņi cenšas ģērbties patstāvīgi. Trīs bērniem (Nora, Berts, Noa, Pauls) ir nepieciešams atgādināt ģērbšanās secību un viņi cenšas ģērbties patstāvīgi. Taču diviem bērniem (Zita, Jānis) nav nepieciešama palīdzība, viņi ģērbjas patstāvīgi, iespējams arī jo viņi ir jau trīs gadus veci.

3. attēls. Bērns ievēro ģērbšanās secību dodoties laukā.

Apskatot 3. attēla datus var redzēt, ka pieciem bērniem ir nepieciešams individuāli norādīt uz katru konkrētu apģērba gabalu, kad kurš ir jāvelk. Taču četriem bērniem ir jāatgādina ģērbšanās secība. Tikai divi bērni spēj ģērbties patstāvīgi.

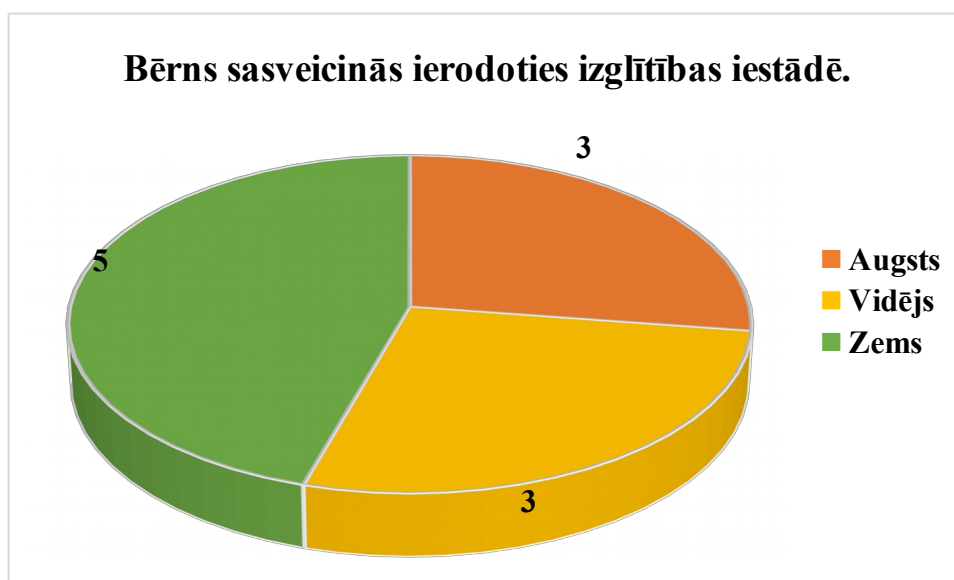
5. tabula. Bērns sasveicinās ierodoties izglītības iestādē.

Bērna vārds	Eduards	Everts	Nora	Haralds	Berts	Eva	Noa	Milks	Zita	Jānis	Pauls
Kritērijs											
Augsts					3		3		3	3	
Vidējs		2	2								2
Zems	1			1		1		1			

Apskatot 5. tabulas rādītājus, var secināt, ka četri bērni (Jānis, Zita, Berts, Noa) ierodoties izglītības iestādē sasveicinās. Noa vienmēr ierodoties pirmsskolā, atvadās no mammas vai tēta un uzreiz ieraugot pedagogu kas viņu sagaida, iedod tam roku un ved to pie akvārija vestibilā vērot zivtiņas, ko ar viņu pirmajās reizēs kopā darīja grupas pedagogs, lai novērstu viņa domas no atvadām. Jānis ienākot iestādē jau uzreiz sasveicinās un nāk iekšā grupā, dažkārt pat neatvadoties no tēta, pedagogs mēdz viņa to atgādināt. Turpretī trīs bērni (Everts, Nora, Pauls) sasveicinās tad ja ar viņu sasveicinās pirmo. Autore ir novērojusi, ka Norai ierodoties pirmsskolā

bieži vien ir grūtas atvadas no mammas vai tēta un šīs atvadas varētu būt par iemeslu, kāpēc meitene nesasveicinās pirmā. Pauls ierodas pirmsskolā, no rītiem vienmēr ir kluss un noslēdzies sevī, kas varētu būt iemesls tam kāpēc viņš nesasveicinās pirmais ierodoties. Everts ierodoties pirmsskolā, pirmais ko dara priecīgs skrien uz savu skapīti, sasveicinās tikai tad kad sasveicinās ar viņu. Taču četri bērni nesasveicinās vispār ierodoties pirmsskolā. Kad pedagogs sasveicinās ar Haraldu, viņš vēro pedagogu bet neko neatbild, tas pats ir ar Evu. Eduardam pirmsskolā, rīti vienmēr ir emocionāli, iespējams tāpēc arī viņš nesasveicinās. Turklāt Miks ierodoties pirmsskolā, kad pedagogs ar viņu sasveicinās, atkārtoti tikai vārdus “Mamma nav!” un neatbild uz sveicienu.

4. attēls. Bērns sasveicinās ierodoties izglītības iestādē.

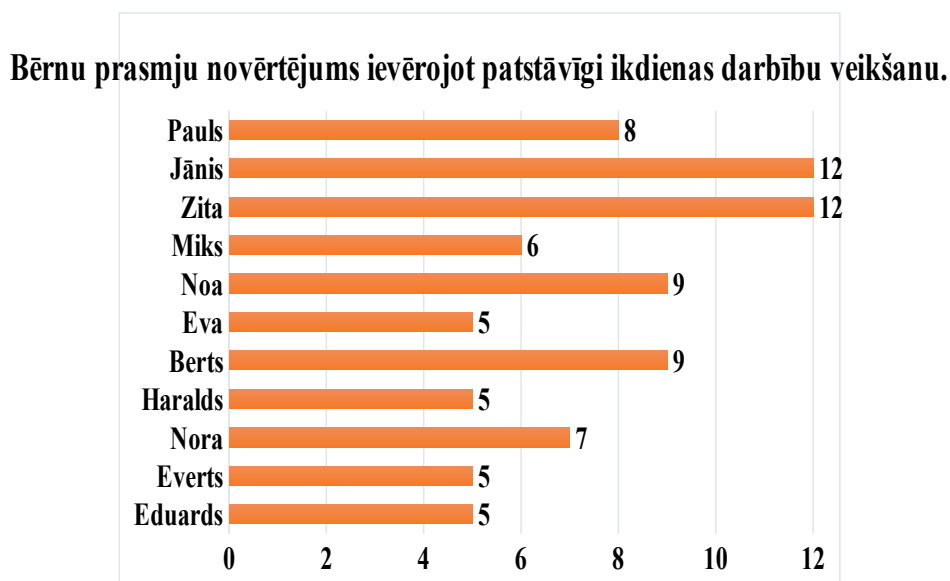
Apskatot 4. attēla datus var redzēt, ka tikai četri bērni ierodoties izglītības iestādē sasveicinās. Turpretī trīs bērni sasveicinās tad ja ar viņu sasveicinās pirmo. Taču četri bērni nereaģē uz sveicienu vispār.

6. tabula. Bērnu prasmju novērtējums ievērojot patstāvīgi ikdienas darbību veikšanu.

Bērna vārds	Bērns dodas mazgāt rokas patstāvīgi.	Bērns kārtro rotaļlietas beidzot ar tām spēlēties.	Bērns ievēro ģērbšanās secību dodoties laukā.	Bērns sasveicinās ierodoties izglītības iestādē.	Kopā
Eduards	2	1	1	1	5
Everts	1	1	1	2	5
Nora	2	1	2	2	7
Haralds	2	1	1	1	5
Berts	2	2	2	3	9
Eva	2	1	1	1	5
Noa	2	2	2	3	9
Miks	1	3	1	1	6
Zita	3	3	3	3	12
Jānis	3	3	3	3	12
Pauls	1	3	2	2	8

Apskatot 6. tabulu var secināt ka tikai diviem bērniem (Zita, Jānis) ir augsts līmenis ievērojot patstāvīgu darbību veikšanu, iespējams jo šie bērni jau otro gadu apmeklē pirmsskolu. Četriem bērniem ir zems līmenis (Eduards, Everts, Haralds, Eva) un pieciem (Nora, Berts, Noa, Miks, Pauls) ir vidējs līmenis.

5. attēls. Bērnu prasmju novērtējums, ievērojot patstāvīgi ikdienas darbību veikšanu.

Apskatot 5. attēlu var secināt, ka lielākai daļai bērnu ir ļoti maz iegūtu punktu šo prasmju novērtēšanā. Pētījuma sākumā iegūto rezultāti kļuva par pamatu veikt jaunievedumu, jeb rituālu ieviešanu bērnu ikdienas darbībās, lai veicinātu to patstāvīgu veikšanu.

6. tabula. Iegūto punktu detalizēts aprēķins par bērnu prasmju novērtējumu.

Bērna vārds:	Iegūtie punkti kopā:
Eduards	5
Everts	5
Nora	7
Haralds	5
Berts	9
Eva	5
Noa	9
Mīks	6
Zita	12
Jānis	12
Pauls	8
Vidējais punktu skaits:	7,5
Maksimālais punktu skaits:	12
Punktu skaits kopā:	132
Punktu skaits ko ieguva kopa:	83
Iegūto punktu skaits procentos:	63%

Apskatot 6. tabulu, var redzēt, ka vidējais punktu skaits ko ieguva novērtējot bērnu spējas ikdienas darbu veikšanā patstāvīgi ir 7,5 punkti, ņemot vērā ka maksimālais punktu skaits bija 12 punkti. No maksimālajiem 132 punktiem, veicot vērojumus, tika iegūti 83 punkti, kas ir 63% no 100%. Pēc novērojuma darba autore secināja, ka bērniem ir nepieciešams kāds pamudinājums, jeb atgādinājums, lai veiktu šīs konkrētās darbības. Darba autore ir ievērojusi, ka bērniem lielu interesi pievērš pieaugušā dziedāšana, dzejolišu skaitīšana. Darba autore ir arī novērojusi, ka piktogrammas kas izvietotas bērnu grupā viņiem palīdz orientēties un saprast kas jādara, vai kur atrodas kāda konkrēta lieta. Pētījuma sākumā autore nolēma ieviest šīm četrām ikdienas darbībām jaunievedumus, jeb rituālus, kas bērnus mudinātu patstāvīgi veikt šīs darbības:

1. Bērns dodas mazgāt rokas patstāvīgi;
2. Bērns kārtro rotaļlietas beidzot ar tām spēlēties;
3. Bērns ievēro ģērbšanās secību dodoties laukā;
4. Bērns sasveicinās ierodoties izglītības iestādē.

Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība tika izstrādāta balstoties uz teorētiskajām atziņām un pētījumā iegūtajiem bērnu datiem. Pedagoģiskajā izmēģinājuma darbībā tiks veikti jaunievedumi bērnu ikdienas rita konkrētajās minētajās darbībās un veikts novērojums, vai šie ieviestie jaunievedumi ir devuši pozitīvu devumu un bērnu ikdienas dzīve pirmsskolā ir kļuvusi sakārtotāka.

Pētījuma sākumā tika nolemts, ka bērni atkārtoti tiks vērtēti pēc iepriekš norādītajiem kritērijiem oktobra beigās, tas ir 30. oktobrī (1.-31.10.2020). Oktobra mēnesī tika ieviesti četri jauni rituāli, katrai minētajai bērnu darbībai viens jauns rituāls.

1. Rituāls.

Pirmajā dienā, kad tika uzsākts pētījums, vai rituālu ieviešana bērnu prasmju attīstīšanā veicot ikdienas darbības, atvieglo bērnu dzīvi, darba autore (turpmākā tekstā saukts “pedagogs”) iepazīstināja bērnus ar skaitāmpantu “Ūdentiņš labs, ūdentiņš jauks..” (sk. pielikumu Nr. 1). No rīta pirms brokastīm, kad bērniem ir jādodas mazgāt rokas, pedagogs iepazīstināja bērnus ar skaitāmpantu un paskaidroja, ka šo skaitāmpantu vienmēr skaitīs kad bērniem būs nepieciešams doties mazgāt rokas pirms ēdienreizēm.

Pirmajā dienā (1.10.2020.) bērni uzmanīgi klausījās skaitāmpantu pirms ēdienreizēm, bet ne visi atcerējās ka ir nepieciešams doties mazgāt rokas, bija nepieciešams norādīt uz tualetes virzienu skaitot šo skaitāmpantu. Bija bērni kas saprata un devās mazgāt rokas dzirdot skaitāmpanta beigas kur tiek minēts “Nomazgāsim mazās rociņas, lai varam doties brokastīs/pusdienās/launagā!”. Taču pozitīvi bija tas ka bērnu acu skatieni pievērsās skaitāmpanta skaitītājam.

Otrajā dienā (2.10.2020.) jau bērni dzirdot skaitāmpantu sarosījās un saprata ka to dzirdot ir nepieciešams kaut ko darīt. Bija bērni kas devās jau mazgāt rokas, piemēram Berts un Noa. Jānis un Zita jau rokas bija nomazgājuši pirms tika skaitīts skaitāmpants. Eva, Everts un Pauls turpināja spēlēt rotaļu stūrī. Kad visi bērni bija nomazgājuši rokas un devās uz galdu uzlikt paliktnīti un aizgājuši pēc brokastīm. Miks jo projām staigāja pa grupu un nelikās zinīs par to, ka visi jau ir pie galdiem un sāks ēst brokastis. Pedagogam bija nepieciešams Miku paņemt aiz rokas, lai vestu tās nomazgāt.

Otrajā nedēļā (5.-9.10.2020.) aiz vien vairāki bērni ieklausījās skaitāmpantā un dzirdot tā pēdējās rindiņas, par to ka ir jādodas mazgāt rokas, uz to reaģēja. Bija bērni kas redzot kā citi dodas mazgāt rokas, tiem sekoja. Pauls dažas reizes devās mazgāt rokas, bet citas reizes turpināja spēlēt ar rotaļlietām, līdz tika uzaicināts personīgi doties nomazgāt rokas. Eva rokas nedevas mazgāt, bet kad pedagogs piegāja pie kāda bērna, lai viņu mudinātu doties nomazgāt rokas, uzņēmās iniciatīvu un savā valodā norādīja bērnam ka jādodas mazgāt rokas un sāka to vest tualetes virzienā, kas bija ļoti interesanti. Eva grupiņā ir pati jaunākā, bet dažkārt redzot pieaugušajam norādot citiem bērniem par kādu darbību veikšanu, attēloja viņa darbības.

Trešajā nedēļā (12.-16.10.2020.) jau liela daļa bērnu dzirdot skaitāmpantu sarosījās un devās uz tualeti mazgāt rokas, bija reizes kad Pauls jau bija nomazgājis rokas pirms skaitāmpanta, kopā ar Zitu un Jāni. Noa un Berts trešās nedēļas beigās jau dzirdot skaitāmpanta pirmās divas

rindiņas saprata kas ir jādara un skriešus devās mazgāt rokas. Everts joprojām tikai ar skatienu reaģēja uz skaitāmpantiņa skaitīšanu, bet tiklīdz viņu neuzrunāja individuāli, nedevis mazgāt rokas. Nora dzirdot skaitāmpanta beigas “Nomazgāsim mazās rociņas, lai dotos brokastīs/pusdienās/launagā!” aicināja pedagogu kopā ar viņu doties mazgāt rokas. Eduards gāja mazgāt rokas tikai kopā ar pedagogu, bet Miks joprojām bija brīvdomātājs un jāved aiz roks uz tualeti.

Ceturtajā nedēļā (19.-23.10.2020.) vairāki bērni bija apslimuši un nebija ieradušies pirmsskolā – Eva, Miks, Haralds. Pauls jau bija sācis doties mazgāt rokas pirms tika skaitīts skaitāmpantiņš, kopā ar Jāni un Zitu, tiklīdz dzirdēja par ēdienreizi. Berts ar Noa un Noru devās mazgāt rokas, tiklīdz dzirdēja, ka tiek skaitīts skaitāmpants. Zita kad bija nomazgājusi rokas, ienākot atpakaļ grupā sāka skaitīt skaitāmpantu, pirms to paspēja pedagogs. Piektdienā grupiņā bija tikai seši bērni – Zita, Jānis, Berts, Nora, Pauls un Everts. Lielākā daļa no šiem bērniem bija aizgājuši jau nomazgāt rokas pirms pedagogs skaitīja skaitāmpantu un kad skaitāmpants bija noskaitīts, pedagogs apvaicājās Bertam vai viņš ir nomazgājis rokas un viņš atbildēja “Jā!”, bet Berts tomēr nebija aizgājis nomazgāt rokas, tāvad viņš mājās. Iespējams iemesls ir tāds, ka viņš vienīgais nebija aizgājis nomazgāt rokas, atskaitot Evertu, kuru bija jāuzrunā individuāli, lai dotos nomazgāt rokas un Berts nevēlējās būt vienīgais, kas nav paspējis nomazgāt rokas.

Piektajā nedēļā (26.-30.10.2020.) pirmsskolā atgriezās Eva, Miks un Haralds. Pēc nedēļas pārtraukuma Haralds tomēr atcerējās skaitāmpantiņu par roku mazgāšanu un kad bija jādodas pusdienās, viņš jau kopā ar Bertu un Noa dzirdot pirmās divas rindiņas, devās mazgāt rokas. Miks kad tika noskaitīts skaitāmpantiņš un pedagogs uzrunāja viņu doties mazgāt rokas, uzrāva piedurknes un devās uz tualeti, kas bija liels pārsteigums. Pauls, Zita un Jānis jau bija rokas nomazgājuši pirms skaitāmpanta, kā vienmēr. Nora noklausoties skaitāmpantu arī devās mazgāt rokas. Eduardam šī nedēļa bija ļoti emocionāla un viņš devās rokas mazgāt tikai kopā ar pedagogu, vedot to sev līdzi, pēc skaitāmpanta noskaitīšanas. Everta attieksme pret roku mazgāšanu nebija mainījusies, taču viņš ar skatienu vēroja pedagogu, kad viņš viņu uzrunās un tad tikai devās mazgāt rokas. Eva dzirdot skaitāmpantu joprojām nereaģēja, devās rokas mazgāt tikai tad kad viņu uzaicināja pedagogs, bet kad bija kāds cits jānudina doties rokas mazgāt viņa devās palīgā. Atskaitot Evertu, Evu un Miku, visi bērni devās rokas mazgāt patstāvīgi, bet uzaicinājuma, kas bija ļoti pozitīvi.

2. Rituāls.

Pirmajā dienā (1.10.2020.), kad tika uzsākts pētījums, vai rituālu ieviešana bērnu prasmju attīstīšanā veicot ikdienas darbības, atvieglo bērnu dzīvi, darba autore (turpmākā tekstā saukts “pedagogs”) iepazīstināja bērnus ar skaitāmpantu “Tīrība, kārtība..” (sk. pielikumu Nr. 2) un

paziņoja, ka šo skaitāmpantu skaitīs kad būs nepieciešams kārtot rotaļlietas. Pirmajā dienā bērniem kuri nesakārtoja pēc sevis rotaļlietas, skaitot šo skaitāmpantu bija jāatkārto ka ir nepieciešams sakārtot rotaļlietas, kad beidz ar tām spēlēties. Bērni bija ieinteresēti dzirdēt jaunu skaitāmpantu, taču uz to nereaģēja, kā bija gaidīts. Skatieni pievērsās pedagogam, kad tika skaitīts skaitāmpants, bet gaidāmais efekts bija tikai kad tika atkārtots, ka dzirdot šo skaitāmpantiņu ir nepieciešams sakārtot rotaļlietas. Jānis, Zita un Pauls jau patstāvīgi kārtoja rotaļlietas kad beidz ar tām spēlēties.

Otrajā dienā (2.10.2020.), kad pedagogs skaitīja šo skaitāmpantu Berts devās nolikt rotaļlietas mantu kastē, taču bērni (Noa, Eva, Everts, Haralds) kas spēlējās pie kastaņu kastes uz to nereaģēja. Kastaņi bija pa visu grīdu un bērni kas spēlējās ar tiem nelikās ne zinīs, ka tie būtu jākārtoti. Pedagogam bija jāatkārto, ka ir nepieciešams salasīt kastaņus un salikt tos atpakaļ kastē. Eva uzreiz devās prom no kastaņu kastes un viņa bija jāuzrunā atkārtoti. Kad bērni sāka vākt kastaņus, Miks piesteidzās viņiem palīdzēt. Eduards un Nora šajā dienā nespēlējās ar mantām, bet visu laiku pavadīja blakus pedagogam.

Otrajā nedēļā (5.-9.10.2020.) bija redzams neliels progress, kad tika skaitīts skaitāmpants. Taču tas bija tad kad bērni spēlējās ar rotaļlietās, nevis kādām smalkām lietām, piemēram kastaņiem, zirņiem vai koka klučiem, kurus bija nepieciešams ilgstoši kārtot. Pauls ar Miku mēdza palīdzēt tādu smalko lietu kārtšanā. Miks mēdza arī kārtot citas mantas, ko ieraudzīja tās nesavāktas. Evu bija nepieciešams vest atpakaļ pie nesakārtotajām rotaļlietām, jo beidzot ar tām spēlēties viņa devās prom un atstāja tās turpat. Nora sāka kārtot rotaļlietas, kad pēc skaitāmpantiņa skaitīšanas, tika veikts vēl atgādinājums. Everts kārtoja rotaļlietas tikai tad kad viņam to atgādināja, tas pats bija arī ar Haraldu.

Trešajā nedēļā (12.-16.10.2020.) daži bērni sāka skaitīt līdz skaitāmpantiņam – Nora, Zita un Jānis. Haralds dzirdot skaitāmpantu vēroja pedagogu, bet kad tika atgādināts, ka jākārtot rotaļlietas sāka tās kārtot, taču nelika tās tām paredzētajās vietās, bet gan tuvākajā plauktā, kas gadījās pa ceļam. Miks joprojām palīdzēja citiem kārtot rotaļlietas dzirdot skaitāmpantiņu. Eduards bija ļoti emocionāls un nemaz nerotaļājās pirmās nedēļas dienas, taču nedēļas beigās sāka spēlēties ar rotaļlietām vakaros, pēc launaga. Taču lai tās sakārtotu bija nepieciešams atgādinājums, tāpat kā Evertam. Kad pedagogs skaitīja skaitāmpantiņu, rotaļlietas sāka kārtot tikai Miks, Zita, Jānis, Pauls, un Berts. Nora arī pievienojās bērniem rotaļlietu kārtšanā, kas bija negaidīti.

Ceturtajā (19.-23.10.2020.) nedēļā pirmsskolā neieradās Haralds, Eva un Miks, jo bija apslimuši. Taču no Noras, Noa un Berta bija redzams progress, daudzi bērni dzirdot skaitāmpantu sāka kārtot rotaļlietas sev apkārt, pat tās ar kurām nebija spēlējušies, piemēram Berts, Pauls un Zita. Jānis mudināja citus bērnus kārtot rotaļlietas dzirdot skaitāmpantu, taču nav

ieinteresēts viņiem palīdzēt. Zita nekad neatteica, ja viņu aicina palīdzēt kārtot rotaļlietas. Everts joprojām nereaģēja uz skaitāmpantiņu un viņam bija jāatgādina sakārtot rotaļlietas kad beidz ar tām spēlēties. Eduards šajā nedēļā bija ļoti emocionāls un nemaz nespēlējās ar rotaļlietām, arī iepriekšējās nedēļas bija gandrīz tāpat.

Piektajā nedēļā (26.-30.10.2020.) dzirdot skaitāmpantiņu, rotaļlietas kārtoja Pauls, Jānis, Zita, Berts, Noa. Miks un Nora. Eduards joprojām spēlējās reti un dzirdot skaitāmpantiņu un to nereaģēja, tikai kad tika atgādināts, ka jākārtota rotaļlietas, tad nolika tās vietās. Eva joprojām izvairījās no rotaļlietu kārtšanas, dzirdot skaitāmpantiņu, bet kad tika atgādināts, ka jākārtota, nolika rotaļlietas tām paredzētajā vietā. Dzirdot skaitāmpantiņu Haralds vēroja pedagogu, bet tikai pēc atgādinājuma kārtot rotaļlietas, nolika tās vietās, tas pats bija ar Evertu. Progress ir noticis, jo pirms tam daudzi bērni nemaz nekārtoja rotaļlietas pat tad kad tika atgādināts par to, kārtoja tikai tad kad tika uzrunāts katrs individuāli.

3. Rituāls.

Pirmajā dienā (1.10.2020.), kad tika uzsākts pētījums, vai rituālu ieviešana bērnu prasmju attīstīšanā veicot ikdienas darbības, atvieglo bērnu dzīvi, darba autore (turpmākajā tekstā saukts "pedagogs") izgatavoja piktogrammas ar apģērbiem kas nepieciešami dodoties laukā (sk. pielikumu Nr. 3). Lai ievērotu ģērbšanās secību dodoties laukā, garderobē tika izvietotas šīs piktogrammas (sk. pielikumu Nr. 3) un ar tām iepazīstināti bērni. Bērni bija ieinteresēti redzēt šos zīmējumus un tajos atpazīna attiecīgos apģērba gabalus, daži bērni spēja arī tos nosaukt. Pedagogs iepazīstināja bērnus ar piktogrammām un paskaidroja, ka tās ir izvietotas, lai bērni varētu saprast kādā secībā viņiem ir jāvelk apģērbs dodoties laukā. Dodoties laukā bērni ienākot garderobē vēroja šīs piktogrammas un savā starpā apspriedās norādot uz tām. Bērnus bija nepieciešams mudināt doties pie saviem skapīšiem un sākt ģērbties. Everts paņēma savus zābakus un norādīja uz piktogrammām. Pirmajā dienā bērni vairāk vēroja piktogrammas un salīdzināja ar savu apģērbu. Par ģērbšanās secību bija jāatgādina joprojām bērniem. Evertam un Mikam bija jānorāda uz katru konkrētu apģērba gabalu kurš tajā mirklī ir jāvelk. Miks izņēma visas drēbes, ieskaitot zābakus un nesa likt pedagogam klēpī. Paulu bija nepieciešams mudināt, lai viņš sāk ģērbties un norādīt kas ir nepieciešams vilkt mugurā.

Otrajā dienā (2.10.2020.) daži bērni jau sāka censties sekot līdz piktogrammām un censties uzvilkt pareizā secībā apģērbu. Haralds uzvilka zābakus pirmos un tad uzvilka šalli, pēc tam ņēma virsjaku devās pēc palīdzības pie pedagoga. Taču pedagogs viņam paziņoja, ka ir jāvelk nost zābaki un jāvelk bikses, taču Haralds nemaz neizskatījās vīlies – viņš devās vilkt nost zābakus. Berts izlika visas savas drēbes uz soliņa un sāka censties uzvilkt bikses. Jānim un Zitai ģērbšanās nesagādāja grūtības. Eduards tāpat kā Haralds uzvilka zābakus pirmos un devās pie

pedagoga ar virsjaku. Everts sēdēja pie sava skapīša un neko nedarīja, līdz pedagogs sāka viņam skaidrot kas jādara. Evai bija nepieciešams atkārtot ģērbšanās secību, ņemot vērā ka viņa ir jaunākā grupā, viņa ļoti cenšas ģērbties, kas viņai arī izdodas.

Otrajā nedēļā (5.-9.10.2020.) bērni turpināja vērot izvietotās piktogrammas garderobē un centās tām sekot līdz. Miks bija tikai tagad sācis mācīties ģērbties, viņam grūtības sagādāja novilkt sandales, lai sāktu ģērbties. Kad sandales pēc ilgas spītēšanās bija novilkas, viņam bija nepieciešams, lai pedagogs viņam ir blakus un paskaidro kas ir jāvelk. Bertis vērojot piktogrammas centās ģērbties patstāvīgi, kas viņam arī izdevās. Noru, Haraldu un Noa arī šīs piktogrammas ļoti labi motivēja. Tikai Haraldam bija nepieciešama palīdzība uzvilkt bikses.

Trešajā nedēļā (12.-16.10.2020.) bija manāms liels progress. Daudzi bērni vērojot piktogrammas jau ļoti labi ievēroja ģērbšanās secību, tikai bija nepieciešams palīdzēt ar apģērbu uzvilšanu. Paulam bija kopējais kombinezons un viņam bija nepieciešama palīdzība, lai izskaidrotu kā viņā vieglāk tikt iekšā. Evai bija nepieciešams atgādināt ģērbšanās secību, ka ir jāsāk ar biksēm un tad jāvelk zābaki, viņai ļoti labi izdevās ģērbties. Evertam arī šajā nedēļā bija uzvilks šis kopējais kombinezons un progress nebija īsti nekāds, jo viņam jau tā bija grūtības ar ģērbšanos. Haraldam veicās ļoti labi ar ģērbšanās secības ievērošanu, bija tikai nepieciešams palīdzēt uzvilkt virsjaku. Nora jau ģērbās patstāvīgi. Miks arī ļoti centās, bija nepieciešams palīdzēt tikai uzvilkt jaku, bet ģērbšanās secību viņš bija sācis ievērot. Eduards joprojām vilka zābakus pa priekšu un viņam bija nepieciešams atgādināt par to, ka bikses ir jāvelk pirmās.

Ceturtnā nedēļā (19.-23.10.2020.) trīs bērni bija apslimuši un neieradās dārziņā visu nedēļu – Miks, Haralds un Eva. Pauls bija ļoti progresējis ar visu to, ka viņam ir kopējais kombinezons, viņš bija iemācījies viņā tikt iekšā un patstāvīgi ģērbties. Noa arī nav nepieciešama palīdzība, viņš vēro piktogrammas un ģērbjas patstāvīgi. Eduardam arī izdevās ģērbties patstāvīgi, viņš pat nedevas vērot piktogrammas. Evertam šajā nedēļā ir atsevišķas virsdrēbes un pēc pedagoga atgādinājuma, ka ir jānovelk kurpes un jāuzvelk sākumā bikses un pie sienas ir izvietotas piktogrammas, kur to var redzēt, arī Everts beidzot ir sācis ģērbties. Nora, Jānis un Zita jau ģērbjas patstāvīgi, neizmantojot piktogrammas.

Piektā nedēļā (26.-30.10.2020.) visi bērni jau sākuši ģērbties patstāvīgi un kam ir nepieciešams tie izmanto piktogrammas, atskaitot Evertu un Evu. Evai ir nepieciešams norādīt ka ir jānovelk kurpes un tad jāvelk bikses, tālāk viņa turpina ģērbties. Evertam ir tieši tas pats – jānorāda, ka ir jānovelk kurpes, lai sāktu ģērbties. Progress ir noticis un deviņi bērni (Eduards, Nora, Haralds, Bertis, Noa, Miks, Zita, Jānis, Pauls) jau ģērbjas patstāvīgi, tikai diviem ir nepieciešams atgādinājums – Evai un Evertam.

4. Rituāls.

Pirmajā dienā (1.10.2020.), kad tika uzsākts pētījums, vai rituālu ieviešana bērnu prasmju attīstīšanā veicot ikdienas darbības, atvieglo bērnu dzīvi, darba autore (turpmākajā tekstā saukts “pedagogs”) izvietoja garderobē piktogrammas ar sasveicināšanās veidiem (sk. pielikumu N. 4), lai mudinātu bērnus sasveicināties ierodoties pirmsskolā. Sasveicināšanās veidi ir – “Uzdejojam!”, “Rokas spiediens!”, “Apskāviens!”, “Dod pieci!” un “Dod dūri!”. Bērni tika iepazīstināti no rīta ierodoties pirmsskolā ar jaunievedumu, norādot uz to, ka bērnam ir iespēja izvēlēties, kā viņš šorīt vēlas sasveicināties. Visi bērni kas ieradās pirmsskolā izvēlējās veidu kā vēlas sasveicināties, izņemot Miku un Eduardu, jo viņi nevēlējās. Vairāki bērni izvēlējās vienu attēlu pēc otra, lai redzētu kā darbojas šis sasveicināšanās veids.

Otrajā dienā (2.10.2020.) no rīta ierodoties pirmsskolā, bērniem tika atkārtoti norādīts uz piktogrammām, ka viņiem ir iespēja izvēlēties, kā viņi vēlas šorīt sasveicināties. Noa pirms došanās grupā, kad viņu vestibilā sagaida pedagogs, iedod viņam roku un ved to apskatīt akvāriju ar zivtiņām. Akvārijā viņš vienmēr norādot uz gliemežvākiem un zivtiņām. Ienākot garderobē pedagogs viņam piedāvā izvēlēties veidu kā sasveicināties un Noa norāda uz apskāvienu. Bertam ierodoties pirmsskolā, kad tiek piedāvāts kā sasveicināties viņš arī norāda uz apskāvienu un ir priecīgs, kad pedagogs viņu apskauj. Arī Everts, Zita, Jānis un Haralds norāda uz apskāvienu. Nora norāda uz apskāvienu un tad norāda uz vēl vienu sasveicināšanās veidu “Dod pieci!”. Miks un Eduards joprojām nevēlas norādīt, kā vēlētos sasveicināties.

Otrā nedēļā (5.-9.10.2020.) bērniem ierodoties pirmsskolā, pedagogs atgādina par to, ka bērni var izvēlēties kā no rīta var sasveicināties. Miks beidzot norāda uz to kā vēlas sasveicināties un tas ir apskāviens. Haralds turpretim norāda uz vairākiem veidiem kā vēlas sasveicināties – apskāviens, dod dūri. Noa ierodoties pirmsskolā, atkal ved pedagogu aiz rokas apskatīt akvāriju ar zivtiņām, pirms došanās grupā – Noa jau ir izveidojis savs rituāls, kas ir kā viņa sasveicināšanās veids. Divas nedēļas atpakaļ, kad Noa bija ļoti emocionāls rīt, pedagogs viņu nākot iekšā pirmsskolā aizveda apskatīt zivtiņas, lai nomierinātu viņu, un bērns to atceras. Ienākot garderobē, pedagogs aicina izvēlēties, kā viņš vēlas sasveicināties un viņš izvēlas apskāvienu. Kad Noa noģērbjas, viņš pieiet pie piktogrammām un norāda uz vēl vienu sasveicināšanās veidu “Uzdejojam!”, kas viņam liek smaidīt. Šīs nedēļas garumā pedagogam vēl ir nepieciešams bērniem atgādināt par sasveicināšanās veidiem, bet nu jau visi bērni izvēlas kādu no veidiem. Jānis, Zita, Berts un Pauls ierodoties arī sasveicinās, pasakot Labrīt! Bet pēc tam arī sasveicinās izmantojot piktogrammas.

Trešā nedēļā (12.-16.10.2020.) jau vairāki bērni (Everts, Nora, Berts, Jānis, Zita, Pauls, Noa) ierodoties pirmsskolā paši atceras par to, ka var izvēlēties kā sasveicināties un pirms noģērbšanās norāda uz piktogrammām. Eduardam ierodoties pirmsskolā rīti ir emocionāli un viņam noģērbjoties pedagogs atgādina par sasveicināšanos un tad viņš izvēlas, kā sasveicināties šorīt

vēlētos. Katru reizi tas ir apskāviens. Mikam arī ir nepieciešams atgādināt par iespēju sasveicināties un viņš arī izvēlas apskāvienu. Haraldam arī rīti ir emocionāli, jo blakus grupiņā iet viņa brālis un viņam no rīta no viņa ir jāšķiras. Haralds sasveicinās tikai kad noģērbjas un arī ar apskāvienu, bet pēc mirkļa izvēlas vienmēr vēl vienu piktogrammu “Dod pieci!”.

Ceturtā nedēļa (19.-23.10.2020.) trīs bērni ir apslimuši un neierodas pirmsskolā – Haralds, Eva un Miks. Šajā nedēļā visi bērni izņemot Eduardu nu jau atceras, ka ierodoties pirmsskolā viņiem ir iespēja sasveicināties kādā interesantā veidā un viņi to izmanto. Nu jau bērni izvēlas arī kādu citu sasveicināšanās veidu, ne tikai apskāvienu. Berts sasveicinās šonedēļ ar “Dod pieci!”. Nora un Noa sasveicinās ar “Rokas spiediens!”, bet Jānis vēlas sasveicināties ar “Dod dūri!”. Dažkārt bērni izejot garderobē dienas gaitā, pieiet pie piktogrammām un norāda pedagogam, kā vēlas sasveicināties. Eduardam joprojām ir emocionāli rīti un viņam noģērbjoties pedagogs atgādina par iespēju sasveicināties.

Piektā nedēļa (26.-30.10.2020.) pirmsskolā atgriežas Haralds, Eva un Miks. Pirmdienas rīts Evai un Haraldam ir emocionāls, bet pēc noģērbšanās Haralds pats pieiet pie piktogrammām un norāda uz apskāvienu. Mikam, Eduardam un Evai joprojām ir nepieciešams atgādināt par sasveicināšanos. Eva mēdz pēc noģērbšanās neuzvilkt kurpītes un uzreiz doties grupā pie bērniem. Visi bērni izņemot Miku, Eduardu un Evu sasveicinās patstāvīgi ierodoties pirmsskolā. Jānis, Zita, Berts un Pauls sasveicinās sakot “Labrīt!” un arī ar piktogrammām. Noa ir izveidojis savu sasveicināšanās rituālu ar pedagogu, vedot viņu pie vestibilā esošā akvārija un tad dodoties garderobē izvēlas sasveicināšanās veidu. Pārējie bērni ienākot garderobē izvēlas piktogrammu ar kuru vēlas šorīt sasveicināties. Ieviestais rituāls par bērnu prasmju veicināšanu, lai sasveicinātos no rītiem ierodoties pirmsskolā ir veiksmīgi izdevies.

3.4. Pētījumā iegūto rezultātu analīze un interpretācija

2020. gada oktobra mēnesī (1.-31.10.2020.) darba autore veica vērojumus ieviestajiem rituāliem pie četrām ikdienas darbībām, balstoties uz izvirzītajiem kritērijiem:

1. Bērns dodas mazgāt rokas patstāvīgi;
2. Bērns kārtu rotaļlietas beidzot ar tām spēlēties;
3. Bērns ievēro ģērbšanās secību dodoties laukā;
4. Bērns sasveicinās ierodoties izglītības iestādē.

2020. gada oktobra beigās, darba autore veica bērnu prasmju atkārtotu pārbaudi, veikt konkrētas ikdienas darbības patstāvīgi. Lai varētu izvērtēt vai ieviestie ikdienas rituāli ir padarījuši bērnu dzīvi pirmsskolā sakārtotāku un viņi prot tādejādi veikt ikdienas darbības

patstāvīgi, darba autore salīdzina iegūtos datus oktobra sākumā (01.10.2020) ar oktobra beigās iegūtajiem (30.10.2020) rezultātiem.

9. tabula. Bērns dodas mazgāt rokas patstāvīgi pēc rituāla ieviešanas.

Bērna vārds	Eduards	Everts	Nora	Haralds	Berts	Eva	Noa	Miks	Zita	Jānis	Pauls
Kritērijs											
Augsts	3		3	3	3		3		3	3	3
Vidējs		2				2		2			
Zems											

Apskatot 7. tabulas rādītājus, var redzēt, ka astoņi bērni (Eduards, Nora, Haralds, Berts, Noa, Zita, Jānis, Pauls) dodas patstāvīgi mazgāt rokas, dzirdot skaitāmpantu par roku mazgāšanu. Noa, Haralds un Berts dzirdot skaitāmpantu pirmās divas rindiņas “Ūdentiņš labs, ūdentiņš jauks..” jau dodas mazgāt rokas. Jānis, Zita un Pauls jau rokas dodas mazgāt dzirdot par to ka būs ēdienreize, viņiem nav nepieciešams skaitāmpantiņš. Eduards un Nora dodas mazgāt rokas pēc tam kad skaitāmpants ir noskaitīts. Tikai trīs bērniem (Everts, Eva, Miks) dodas mazgāt rokas, ka viņiem tiek atgādināts, ka jādodas mazgāt rokas.

8. tabula. Bērns kārtro rotaļlietas, beidzot ar tām spēlēties pēc rituāla ieviešanas.

Bērna vārds	Eduards	Everts	Nora	Haralds	Berts	Eva	Noa	Miks	Zita	Jānis	Pauls
Kritērijs											
Augsts			3		3		3	3	3	3	3
Vidējs	2	2		2		2					
Zems											

Apskatot 8. tabulas rādītājus, var redzēt, ka septiņi bērni (Nora, Berts, Noa, Miks, Zita, Jānis, Pauls) kārtro rotaļlietas patstāvīgi, beidzot ar tām spēlēties. Miks, Zita, Jānis un Pauls kārtro rotaļlietas patstāvīgi, bez skaitāmpanta dzirdēšanas, taču Noa, Nora, un Berts dzirdot skaitāmpantu “Tīrība, kārtība, mājās nāc..” saprot, ka ir jākārtro rotaļlietas. Zita un Jānis dzirdot šo dzejolīti arī mudina citus bērnus kārtot rotaļlietas un skaita to kopā ar pedagogu. Taču četriem bērniem (Eduards, Everts, Haralds, Eva) ir nepieciešams atgādināt, ka ir nepieciešams kārtot rotaļlietas, kad beidz ar tām spēlēties.

10. tabula. Bērns ievēro ģērbšanās secību, dodoties laukā pēc rituāla ieviešanas.

Bērna vārds	Eduards	Everts	Nora	Haralds	Berts	Eva	Noa	Miks	Zita	Jānis	Pauls
Kritērijs											
Augsts	3		3	3	3		3	3	3	3	3
Vidējs		2				2					
Zems											

Apskatot 9. tabulas rādītājus, var redzēt, ka deviņi bērni (Eduards, Nora, Haralds, Berts, Noa, Miks, Zita, Jānis, Pauls) ievēro ģērbšanās secību patstāvīgi dodoties laukā, izmantojot garderobē izvietotās piktogrammas ar attēlotu ģērbšanās secību. Taču diviem bērniem (Everts, Eva) nepieciešams atgādināt par ģērbšanās secību un izvietotajām piktogrammām, pēc kurām var vadīties ģērbjoties. Taču ņemot vērā, to ka Eva ir jaunākais bērns grupā, tas ir ļoti liels progress.

11. tabula. Bērns sasveicinās ierodoties izglītības iestādē pēc rituāla ieviešanas.

Bērna vārds	Eduards	Everts	Nora	Haralds	Berts	Eva	Noa	Miks	Zita	Jānis	Pauls
Kritērijs											
Augsts		3	3	3	3		3		3	3	3
Vidējs	2					2		2			
Zems											

Apskatot 10. tabulas rādītājus, var redzēt, ka astoņi bērni (Everts, Nora, Haralds, Berts, Noa, Zita, Jānis, Pauls) ierodoties izglītības iestādē sasveicinās pēc rituālu ieviešanas. Visi bērni ienākot garderobē uzreiz pieiet pie sienas kur ir izvietotas sasveicināšanās piktogrammas un norāda uz piktogrammu, kā vēlas šorīt sasveicināties. Taču trīs bērniem (Eduards, Eva, Miks) ir nepieciešams atgādināt par sasveicināšanās piktogrammām.

12. tabula. Bērnu spēju novērtējums ievērojot patstāvīgi ikdienas darbību veikšanu, pirms un pēc rituālu ieviešanas.

Bērna vārds	Bērns dodas mazgāt rokas patstāvīgi	Bērns kārtro rotaļlietas beidzot ar tām spēlēt.	Bērns ievēro ģērbšanās secību dodoties laukā.	Bērns sasveicinās ierodoties izglītības iestādē.	Kopā pirms:	Kopā pēc:
Eduards	2/3	1/2	1/3	1/2	5	10
Everts	1/2	1/2	1/2	2/3	5	9
Nora	2/3	1/3	2/3	2/3	7	12
Haralds	2/3	1/2	1/3	1/3	5	11
Berts	2/3	2/3	2/3	3/3	9	12

Eva	2/2	1/2	1/2	1/2	5	8
Noa	2/3	2/3	2/3	3/3	9	12
Miks	1/2	3/3	1/3	1/2	6	10
Zita	3/3	3/3	3/3	3/3	12	12
Jānis	3/3	3/3	3/3	3/3	12	12
Pauls	1/3	3/3	2/3	2/3	8	12

Apskatot 11. tabulas rezultātus, darba autore secina, ka salīdzinot ar oktobra sākumu, ieviešot jaunus rituālus, bērnu ikdienas darbības ir kļuvušas daudz patstāvīgākas un viņu dzīve pirmsskolā ir kļuvusi sakārtotāka. Analizējot iegūtos rezultātus, trīs bērniem šo prasmju līmenis ir kļuvis augsts, bet četriem bērniem no zema līmeņa ir kļuvis vidējs. Nevienam bērnam vairs nav zems prasmju līmenis ievērojot patstāvīgu ikdienas darbību veikšanu, kā bija pirms rituālu ieviešanas.

12. tabula. Iegūto punktu detalizēts aprēķins par bērnu prasmju novērtējumu pirms un pēc rituālu ieviešanas.

Bērna vārds:	Iegūtie punkti kopā pirms:	Iegūtie punkti kopā pēc:
Eduards	5	10
Everts	5	9
Nora	7	12
Haralds	5	11
Berts	9	12
Eva	5	8
Noa	9	12
Miks	6	10
Zita	12	12
Jānis	12	12
Pauls	8	12
Vidējais punktu skaits:	7,5	10,9
Maksimālais punktu skaits:	12	12
Punktu skaits kopā:	132	132
Punktu skaits ko ieguva kopa:	83	120
Iegūto punktu skaits procentos:	63%	91%

Apskatot 12. tabulu, var redzēt, ka vidējais punktu skaits no 7,5 ir kāpis uz 10,9, ņemot vērā, ka maksimālais punktu skaits ir 12. Kopējais punktu skaits no 83 punktiem ir palielinājies uz 120 punktiem. No 63% ir kāpums uz 91%, kas ir ļoti augsts rādītājs.

Pētījumā piedalījās 11 bērni. Pedagoģiskajā izmēģinājuma darbībā tika vērtēta bērnu spēja patstāvīgi veikt ikdienas darbības pirms un pēc rituālu ieviešanas. Lai novērtētu bērnu spēju līmeni patstāvīgi veikt ikdienas darbības, tika izstrādāti kritēriji. Pētījums apliecina, bērnu dzīve

pirmsskolā uzlabojas, ja tiek ieviesti ikdienas rituāli, tādejādi notiek bērnu motivēšana, jo bērniem ir nepieciešama stabilitāte un patstāvīgums, tādejādi viņiem ir vieglāk orientēties un tas viņus nomierina. Lai rituāli darbotos tie ir jāievēro regulāri un pēc Mārītes Akmentiņas teiktā, katrā darbībā ko vēlamies ieviest pie ikdienas rituāliem, ir regulāri jāveic trīs nedēļas un pēc tam šis ieradums kļūs par mūsu ikdienas sastāvdaļu (Akmentiņa, 2018).

Secinājumi

Kvalifikācijas darbā balstoties uz pedagogu un psihologu atziņām un pedagoģiskās izmēģinājuma darbības rezultātiem, tika secināts, ka:

1. Apkopojot un analizējot veiktā pētījuma rezultātus, var veikt secinājumu, ka kvalifikācijas darbā izvirzītais pētāmais jautājums — kādi nosacījumi ir jāievēro ikdienas rituālu organizēšanā pedagoģiskajā procesā pirmsskolā agrās bērnības vecumposmā? - ir atbildēts:
 - Lai ieviestu ikdienas rituālu, tas ir regulāri jāveic trīs nedēļas un tad tas kļūst par bērnu ikdienas dzīves daļu.
 - Ikdienas rituālam ir jābūt bērnam saistošam un jāmudina bērnu to ievērot.
 - Rituāls bērnam būs saistošs tad, ja tas bērnam radīs interesi un liks justies patstāvīgam.
2. Adaptācijas periodā mazajiem bērniem ir svarīga paredzamība un stabilitāte, ko var nodrošināt ar ikdienas rituālu ieviešanu. Rituāli paaugstina bērnu drošības izjūtu pirmsskolas iestādē.
3. Ikdienas rituāli palīdz bērniem pielāgoties jaunām ikdienas situācijām.
4. Agrās bērnības vecumposmā, bērnam ir ļoti svarīga stabilitāte un patstāvīgums. To nodrošina izmantoti noteikti rituāli dienas pirmsskolas dienas ritā.
5. Arī pašapkalpošanās prasmes tiek apgūtas ātrāk un veiksmīgāk, ja tiek ieviesti ikdienas rituāli, kas palīdz bērnu motivēt un nostiprināt jaunapgūtās darbības.
6. Ikdienas rituālu ieviešana atvieglo gan bērna, gan pieaugušā dzīvi, padarot dažādu darbību veikšanu vieglāku.
7. Pašapkalpošanās prasmju apgūšana agrās bērnības vecumposmā ir viena no svarīgākajām darbībām un rituālu ieviešana atvieglo šo prasmju apgūšanu.
8. Rituāls bērnam dod kārtības sajūtu un stabilitāti. Pēc Marijas Montesori apgalvojuma, bērnam sākoties otrajam dzīves gadam piemīt „raksturīga kārtības mīlestība”, kas turpinās vēl divus gadus. Bērnam kārtība ir nepieciešama iekšēji un ārēji jo viņš sevi veido no apkārtējās vides elementiem.
9. Rituāli pozitīvi ietekmē bērna personības veidošanos agrīnās bērnības vecumposmā, jo tiem ir liela nozīme ikdienas norisēs.

Priekšlikumi

1. Bērna prasmju veicināšanā ieviest rituālus, kas bērņā rada patstāvību.
2. Izmantot rituālus, ar kuru palīdzību bērnam būtu vieglāk adaptēties pirmsskolā.
3. Izveidot bērnam emocionāli drošu vidi pirmsskolā un likt justies emocionāli saprastam.
4. Dalīties savā pieredzē un savā darbā izmantotajām metodēm, lai tās varētu izmantot arī citi kolēģi.
5. Izveidotos ikdienas rituālus ievērot regulāri, neaizmirst tos.
6. Iesviest savus individuālus grupas rituālus.
7. Veidot bērniem stabilu dienas kārtību, bērniem ir nepieciešams skaidri strukturēts ikdienas ritms un regularitāte jo viņiem patīk noteikta kārtība un paredzami notikumi.
8. Izmantojiet rituālus, lai atvieglotu emocionāli noslogotus momentus, piemēram atvadīšanos no vecākiem.
9. Lieciet katram bērnam justies īpašam un dariet viņam zināmu, ka pie Jums vienmēr var vērsties un Jūs viņu emocionāli atbalstīsiet.
10. Lieciet bērnam justies gaidītam un mīlētam pirmsskolā.

Literatūras avotu saraksts

1. Filjoza, I. (2015). Bērns mani neklausā. Rīga: SIA „J.L.V”.
2. Damovska, L., Shehu, F., Janeva, N., Palcevska, S., Liljana, Panova, S. (2009). *EARLY learning and development standards for children from 0 – 6*. Ministry of Labour and Social Policy, e-ISBN 978-9989-2263-7-3. Retrieved from <https://www.unicef.org/northmacedonia/media/1781/file>. Doi:
3. Svence, G. (1999). Attīstības psiholoģija. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC.
4. Jūls, J. (2018). BŪT VADOŠAJEM VILKIEM, Mīlestības pilna vadība ģimenē. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC.
5. Mārtinsone, K., Miltuze, A. (2015). PSIHOLĢIJA, Pamatjautājumi – teorijas un pētījumi. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC.
6. Pavlovska, A., (2003). Lielā enciklopēdiskā vārdnīca. Rīga: SIA „J.L.V”.
7. Gulbe, D. (2019). Kas notiek bērnudārzā. Rīga: Saturu darbnīca TAPT.
8. Izglītības iniciatīvas centrs. (2020). Bērncentrētas un demokrātiskas pirmsskolas grupas. Rīga: International Step by Step Association (ISSA).
9. Freitele, L. (2017). Bērnu audzināšanas noteikumi, audzināt ar mīlestību un konsekveci. Rīga: SIA „J.L.V”
10. Sproģe, E. (2013). Satvert un aptvert. Piedzīvot un izdzīvot. Montessori pedagoģija. Pirmsskolā, Nr 8, 7.
11. Хилько, М, Е., Ткачева, М. (2010). Возрастная психология. Конспект лекций. Юрайт, e-ISBN: 978-5-9692-0312-9.
12. Beresņeva, A. (2017). Māmiņ nekliedz uz mani/ Audzināšana bez sodiem, kliezieniem un histērijas. Rīga: „Izdevniecība Avots”.
13. Alī, M. (2009). Mana bērna attīstības ceļš. Rīga: Apgāds „Jumava”.
14. Kājiņa, D., Aunīte, I. (2006). Kā izprast bērnu? Ieteikumi vecākiem un skolotājiem. Rīga: Izdevniecība „PĒTERGAILIS”.
15. Montesori, M. (2019). Bērns ģimenē. Rīga: Apgāds „Jumava”.
16. Deivisa, S. (2020). Montesori Mazulis. Rīga: Izdevniecība „Latvijas Mediji”.
17. Vecgrāve, A. (2005). Ceļvedis pieaugušajiem pa bērnības zemi. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC.
18. Šauere, A. (2020). Lielais bērns... kakā biksēs. Mammām un Tētiem. Bērnudārznieks., NR. 4, 67.
19. Harristown, G., Whitney, J. (2018). *Using routines to help children learn*. Retrieved from: <https://www.goodstart.org.au/news-and-advice/may-2018/using-routines-to-help->

- [children-learn?](#)
[fbclid=IwAR2izFyHJs7H6f_ZvfiNZ6yoByRRVdZr809H9UueSJVZyODYcENiODHC](#)
[MVE](#)
20. Winderlich, K. (2017). *Routines: Opportunities for learning and connecting*. Retrieved from: http://thespoke.earlychildhoodaustralia.org.au/routines-opportunities-learning-connecting/?fbclid=IwAR3cPw7YJmZYTIX9zBi376Myy1jqP0c9gJxZ0tXb-oYvz2HNm8i3pO_Xoz6g
 21. Bikova, A. (2018). Manam bērnam patīk bērnudārzs! Rīga: Apgāds “Jumava”.
 22. Montgomerija, H. (2019). Vecāku Maģija. Jelgava: Apgāda Zvaigzne ABC, SIA.
 23. Roge, J. Ū. (2008). Bērnām nepieciešamas robežas. Rīga: Izdevējs – apgāds “J.L.V.”
 24. Purēns, V. (2019). Kā izprast emocijas. Rīga: SIA “Izdevniecība RaKa”.
 25. Prudņikova, I. (2004). Montesori pedagoģija ikdienā. Rīga: SIA “Izdevniecība Raka”.
 26. Višķere, Z. (2017). Spēlējies un audz!. Rīga: SIA “J.L.V..”
 27. Helminga, H. (2006). Montesori pedagoģija. Rīga: Apgāds “Jumava”.
 28. Gillespie, L., Petersen, S. (2012). *Rituals and routines: supporting infants and toddlers and their families*. Retrieved from: <https://openlab.bmcc.cuny.edu/ece-209-semianr/wp-content/uploads/sites/157/2020/01/Gillispie-Peterson-2012-1.pdf>
 29. Poole, C., Booth, E., Church, B., Miller, M. A. (2020). **Ressuring Routines And Rituals**. Retrieved from: <https://www.scholastic.com/teachers/articles/teaching-content/reassuring-routines-and-rituals/>
 30. Seldins, T. (2020). Izaudzināt brīnišķīgu bērnu. Montesori metode. Rīga: Apgāds “Zvaigzne ABC”.
 31. Zohar, A. H., Felz, L. (2001). *Ritualistic Behavior in Young Children*. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/12013776_Ritualistic_Behavior_in_Young_Children
 32. Allard, C. (2016). *Ussing Pictogramms in a daycare settings*. Retrieved from: <https://www.educatall.com/page/744/Using-pictograms-in-a-daycare-setting.html>
 33. Akmentiņa, M. (3.09.2018). *Dienas ritms – harmoniskas bērna personības attīstības pamats. Voldorfa sistēma*. Raksts. Pieejams: https://www.mammamuntetiem.lv/articles/42118/dienas-ritms—harmoniskas-berna-personibas-attistibas-pamats-valdorfa-sistema/?accept_cookies=1
 34. Notboma, E. (2008). Desmit lietas kas jāzina par bērniem ar autismu. Rīga: Izdevniecība “PĒTERGAILIS”.

Pielikumi

Pielikums Nr. 1

Skaitāmpants “Ūdentiņš labs, ūdentiņš jauks..”

*Ūdentiņš labs,
Ūdentiņš jauks,
Ūdentiņš rociņām draugs,
Vardītēm patīk ūdentiņš,
Pīlītēm patīk ūdentiņš,
Mazajām rociņām arī patīk viņš,
Nomazgāsim mazās rociņas,
Lai varam doties brokastīs/pusdienās/launagā.*

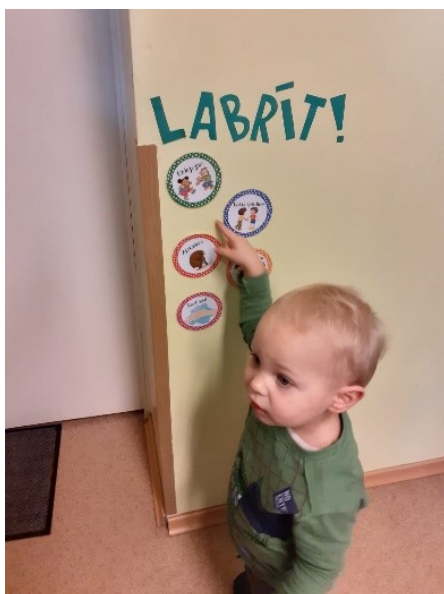
Pielikums Nr. 2

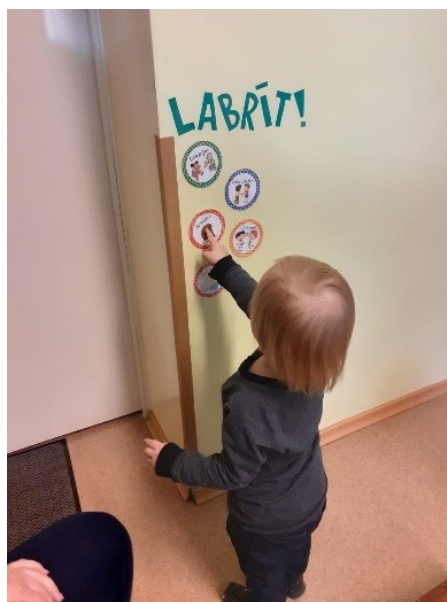
Skaitāmpants “Tīrība, kārtība..”

*Tīrība, kārtība, mājās nāc,
Visas čaklās rociņas kārtot sāk,
Sakārtosim rotaļlietas!*

Pielikums Nr. 3

Piktogrammas ar sasveicināšanos “Labrīt!”

Pielikums Nr. 4

Piktogrammas ar ģērbšanās secību.

GALVOJUMS

Es, _____
apliecinu, ka kvalifikācijas darbs izstrādāts atbilstoši zinātniskās ētikas principiem.

Darbā izmantotā literatūra u. c. avoti norādīti literatūras u. c. avotu sarakstā.

Dažāda veida informācijai (atziņām, citātiem, attēliem, tabulām u. c.), kas iegūta no minētajiem avotiem, pētnieciskajā darbā un tā pielikumos norādītas atsauces.

Darba autors _____
(vārds, uzvārds) (paraksts)

Datums: _____

IZZIŅA PAR AIZSTĀVĒŠANU

Kvalifikācijas darbs / Bakalaura darbs / (atbilstošo pasvītrot)
LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē

Ar savu parakstu apliecinu, ka darbs izstrādāts patstāvīgi.

Darba autors:

(vārds, uzvārds, paraksts)

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Darba zinātniskais vadītājs:

(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds, paraksts)

Darbs iesniegts LU Kuldīgas filiālē

Biroja administratore _____ Jana Roze _____ . 20 ____ .
(paraksts) (paraksta atšifrējums) (datums)

Kvalifikācijas darbs / Bakalaura darbs_

Pārbaudījuma komisijas 20 ____ .gada _____ sēdē, protokola

Nr. _____

vērtējums _____
(vērtējums ballēs) (vērtējums vārdiem)

Valsts pārbaudījuma komisijas priekšsēdētājs

(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds)

(paraksts)